МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: «**МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0133-з
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
С. С. Зеленко

Керівник: викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, доктор філософії
_____ А. В. Ходаковська

Рецензент: професор кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н., професор
професор _____ М. Д. Дяченко

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____» _____2024__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Зеленко Сніжани Сергіївни

1. Тема роботи: «Методи активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»
керівник роботи Ходаковська Альона Валеріївна, доктор філософії галузі знань 01 Освіта, спеціальності 015 Професійна освіта затверджена наказом ЗНУ від 24 вересня 2024 р. № 1446-с.

2. Строк подання студентом роботи: 02 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): висвітлити теоретичні засади активізації навчальної діяльності учнів початкової школи; розкрити наукові витоки ключових понять дослідження; окреслити специфіку моделювання процесу активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи; визначити роль ефективного педагогічного керівництва організацією пізнавальної активності учнів початкової школи у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; охарактеризувати методичний інструментарій активізації пізнавальної діяльності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; обґрунтувати педагогічні умови активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та експериментально перевірити їхню ефективність.

5. Перелік графічного матеріалу: 9 таблиць, 1 рисунки за результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Дяченко М. Д.	03.02.24 р.	03.02.24 р.
Розділ 1	Дяченко М. Д.	15.04.24 р.	15.04.24 р.
Розділ 2	Дяченко М. Д.	14.09.24 р.	14.09.24 р.
Висновки	Дяченко М. Д.	18.11.24 р.	18.11.24 р.

7. Дата видачі завдання: 03.02.24 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень-лютий	Виконано
2	Написання вступу	Квітень	Виконано
3	Написання першого розділу	травень-червень	Виконано
4	Написання другого розділу	липень-вересень	Виконано
6	Написання висновків	жовтень	Виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	Виконано
8	Захист	грудень	Виконано

Студент _____ Зеленко С. С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Ходаковська А. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Зубцова Ю. Є.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 81 с., 9 таблиць, 1 рисунок, 63 джерела, 1 додаток.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови впровадження методів активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та експериментально перевірити їх ефективність.

Об’єкт дослідження – процес активізації навчальної діяльності молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови впровадження методів активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Методи дослідження – теоретичні: аналіз філософської, психологічної, педагогічної та спеціальної літератури; емпіричні (анкетування, педагогічні спостереження, бесіди); педагогічний експеримент, математичні методи.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у: розкритті сутності проблеми активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; з’ясування основних засад, наукових підходів, методів активізації навчальної діяльності молодших школярів; тлумачення змісту терміна «активізація навчальної діяльності студентів»; характеристика особливостей активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов впровадження методів активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та експериментальній перевірці їх ефективності.

Галузь використання: заклади освіти.

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ІНТЕГРАЦІЯ, МЕТОД, МЕТОДИЧНІ ЗАСОБИ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, РОЗВИТОК.

SUMMARY

Zelenko S. S. Methods of Activation of Educational Activities of Elementary School Students while Studying the Integrated "I Explore the World" Course.

Qualifying work of the master. Zaporizhia National University. Zaporizhzhia, 2024.

The qualification work is devoted of the methods of activation of educational activities of elementary school students while studying the integrated "I Explore the World" Course.

The purpose of the research is to substantiate and experimentally verify the pedagogical conditions for the introduction of methods of activating the educational activity of elementary school students in the process of studying the integrated course "I explore the world" and experimentally verify their effectiveness.

The object of the research is the activation of educational activities of primary school students.

The subject of the study is the pedagogical conditions for the introduction of methods of activating the educational activity of primary school students in the process of studying the integrated course "I explore the world".

Research methods: analysis of scientific and educational literature; generalization; pedagogical experiment, observation, oral survey, conversation; statistical methods.

Objectives of the study:

1) highlight the theoretical principles of activating the educational activity of primary school students;

2) to reveal the main principles, scientific approaches, methods for activating the educational activities of younger schoolchildren;

3) characterize the peculiarities of the activation of educational activities of primary school students in the process of studying the integrated course "I explore the world";

4) to determine and substantiate the pedagogical conditions for the introduction of methods of activating the educational activity of elementary school students in the process of studying the integrated course "I explore the world" and experimentally verify

their effectiveness.

The theoretical significance of the obtained results consists in: revealing the essence of the problem of activating the educational activity of elementary school students in the process of studying the integrated course “I explore the world”; elucidation of the main principles, scientific approaches, methods for activating the educational activity of younger schoolchildren; interpretation of the meaning of the term "activization of students' educational activity”; characteristics of the features of activation of educational activities of primary school students in the process of studying the integrated course “I explore the world”.

The practical significance of the obtained results consists in determining and substantiating the pedagogical conditions for the introduction of methods of activating the educational activity of elementary school students in the process of studying the integrated course “I explore the world” and experimental verification of their effectiveness.

The obtained results can also be used by students of the specialty: 013 “Primary Education” in the process of preparing course and diploma theses.

Field of use: educational institutions.

Key words: development, educational process, intensification of educational activities, integration, method, methodical tools, pedagogical conditions, primary education, younger schoolchildren.

ЗМІСТ

Вступ……. ….9
Розділ 1. Теоретичні засади активізації навчальної діяльності учнів початкової школи…… 12
1.1. Наукові витоки ключових понять дослідження……..…….. 12
1.2. Специфіка моделювання процесу активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи.…….. 24
1.3. Забезпечення ефективного педагогічного керівництва організацією пізнавальної активності учнів початкової школи у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»……..……. 32
1.4. Методичний інструментарій активізації пізнавальної діяльності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»……... 41
Розділ 2. Організація педагогічного експерименту щодо активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»……... 47
2.1. Результати констатувального етапу експерименту ……... 47
2.2. Створення педагогічних умов для активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»……... 62
2.3. Динаміка активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»…… 80
Висновки…….. 86
Список використаних джерел……. 90
Додатки……. 96

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

МОНУ – Міністерство освіти і науки України

НУШ – Нова українська школа

ПО – початкова освіта

ЯДС – «Я досліджую світ»

ВСТУП

Сучасне суспільство вимагає від освіти не просто передачі знань, а й формування в учнів ключових компетентностей, таких як вміння вчитися, критично мислити, розв'язувати проблеми, співпрацювати. Інтегрований курс «Я досліджую світ» спрямований на формування цілісного уявлення про світ, що потребує активної пізнавальної діяльності учнів, які характеризуються допитливістю, прагненням до активної діяльності, емоційністю. Активізація навчальної діяльності враховує ці особливості, сприяє розвитку пізнавального інтересу, формуванню позитивної мотивації до навчання, а використання ефективних методів навчання сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної до успішної самореалізації в сучасному світі.

Початкова школа є важливою сходинкою у розвитку пізнавальної активності молодших школярів та має широкий діапазон можливостей забезпечити якнайефективніше формування пізнавального потенціалу екологічних знань, виховання екологічно мислячої, відповідальної людини майбутнього, шляхом пізнання та дослідження світу природи. Управління процесом моделювання активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи спирається на сучасні вимоги до формування особистості. Початкова загальна освіта є першим освітнім рівнем та закладає фундамент загальноосвітньої підготовки учнів.

Організація пізнавальної активності учнів в освітньому процесі початкової школи в сучасних умовах набуває особливої актуальності, на чому наголошується і в нормативних актах нашої держави (Конституція України; Закони України: «Про освіту, «Про охорону дитинства», «Про охорону дитинства»; Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти; Державний стандарт початкової освіти; Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти; Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)»; Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. тощо).

Методи активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі

вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» спрямовані на те, щоб зробити навчання цікавим, захопливим та ефективним. Вони базуються на врахуванні психологічних особливостей молодшого шкільного віку, таких як допитливість, емоційність, прагнення до активної діяльності.

Питанням активізації навчальної діяльності учнів початкової школи, зокрема в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», присвятили свої наукові праці такі дослідники, як П. Атаманчук, В. Вихрущ, С. Дубчак, О. Касьянова, О. Свистак-Яроцька, І. Ярита та ін.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови впровадження методів активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та експериментально перевірити їх ефективність.

Завдання дослідження:

1) висвітлити теоретичні засади активізації навчальної діяльності молодших школярів;

2) розкрити основні принципи, наукові підходи, методи активізації навчальної діяльності молодших школярів;

3) охарактеризувати особливості активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»;

4) визначити та обґрунтувати педагогічні умови впровадження методів активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та експериментально перевірити їх ефективність.

Об’єкт дослідження – процес активізації навчальної діяльності молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови впровадження методів активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Для реалізації мети та завдань дослідження використано теоретичні дослідницькі методи: аналіз філософської, психологічної, педагогічної та

спеціальної літератури; емпіричні (анкетування, педагогічні спостереження, бесіди); педагогічний експеримент, математичні методи.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у: розкритті сутності проблеми активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; з'ясування основних засад, наукових підходів, методів активізації навчальної діяльності молодших школярів; тлумачення змісту терміна «активізація навчальної діяльності студентів»; характеристика особливостей активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов впровадження методів активізації навчальної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та експериментальній перевірці їх ефективності.

Результати дослідження можуть бути використані вчителями, керівниками закладів загальної середньої освіти з метою вдосконалення процесу формування національно-патріотичних цінностей у молодших школярів.

Одержані результати можуть також бути використані студентами спеціальності 013 «Початкова освіта» у процесі підготовки курсових та кваліфікаційних робіт.

Результати дослідження пройшли апробацію під час IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (20 квітня 2024 року, м. Запоріжжя, Запорізький національний університет), доповідь на тему «Активізація навчальної діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (63 позиції), 1 додатка. Загальний обсяг – 97 сторінок, обсяг основного тексту – 81 сторінка. Кваліфікаційна робота містить 9 таблиць, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Наукові витоки ключових понять дослідження

Проблему розвитку пізнавальної активності та методів її активізації молодших школярів вивчали багато вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: П. Атаманчук (управління процесом навально-пізнавальної діяльності) [2], В. Вихрущ, С. Дубчак (інформативність уроку як фактор розвитку пізнавальної активності молодших школярів) [6], О. Касьянова (управлінська підтримка інноваційної діяльності вчителя з розвитку пізнавальної активності учнів) [19], О. Свистак-Яроцька (екологізація змісту початкової освіти) [38], І. Ярита (формування естетичного сприяння природи в дітей молодшого шкільного віку) [60] та ін.

Центральнии і ключовим аспектом активізації навчальної діяльності молодших школярів є педагогічні умови: забезпечення цілісності освітнього процесу; та підготовка вчителів до організації освітнього процесу тощо.

Як стверджує І. Ярита формування естетичного сприяння природи в дітей молодшого шкільного віку відбувається за таких умов [61, с. 10]:

– чітка постановка мети процесу формування естетичного сприйняття природи;

– спрямованість викладання різноманітних навчальних дисциплін та позаурочної діяльності учнів на формування естетичного сприйняття природи;

– орієнтація навчально-виховного процесу на організацію творчої діяльності учнів;

– побудова процесу формування естетичного сприйняття на основі творчого взаємозв’язку молодших школярів з природою та з творами мистецтва;

– урахування тенденцій розвитку учнів молодших класів, які відображають найбільш суттєві вікові особливості;

– використання різноспрямованої, різноманітної діяльності молодших школярів, яка необхідна для формування в них знань про природу, естетичних умінь;

– використання «слабких» впливів для надання процесу естетичного сприйняття природи діяльнісно-творчого характеру;

– орієнтація навчально-виховного процесу на послідовне досягнення учнями рівнів сприйняття природи – предметного, дійового, естетичного ставлення та естетичного сприйняття природи;

– систематична діагностика рівня естетичного сприйняття природи;

– спадкоємність між дитячим садком і школою в процесі формування естетичного сприйняття природи;

– інтеграція впливів школи та сім'ї, спрямованих на формування естетичного сприйняття природи [61, с. 10].

Дослідниця Н. Шевченко розкрила зміст, методи та способи формування екологічної культури, запропонувавши інструментарій соціально-педагогічної технології формування екологічної культури засобами туризму, що включає: розробку туристичних маршрутів, спеціальних дозвіллєвих програм для різних категорій населення; еколого-освітню діяльність у природно-заповідних установах, організацію і проведення краєзнавчих екскурсій; комплексних природоохоронних кампаній та акцій під час навчальної практики [57, с. 19].

Проблема підвищення мотивації пізнавальної діяльності є об'єктом інновацій, які спрямовані на вирішення таких питань, наприклад: як можна збільшити обсяг навчального матеріалу на занятті, як прискорити темпи навчання, як максимально ефективно використовувати час тощо [5, с. 22–23].

Освітньо-виховна діяльність у початковій школі, спрямована формування екологічної культури «реалізується у трьох напрямках: еколого-просвітницька, навчально-дослідницька та природоохоронна діяльність, які виявляються у найрізноманітніших формах, методах, прийомах пізнавально-дослідницької діяльності учнів.

На значну увагу заслуговує питання виховання екологічної культури у школярів в процесі вивчення навчальних дисциплін. Широкий діапазон можливостей щодо здійснення екологічного освітньо-виховного впливу на молодших школярів закладені у змісті навчального інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [20, с. 17].

Дефініція поняття «технологія» пов'язують з такими термінами грецького походження: «techn» – майстерність, техніка та «logos» – поняття, вчення. Технологію тлумачать як сукупність методів (способів) виготовлення, видобутку, обробки або переробки та інших процесів, робіт і операцій, що змінюють стан сировини, матеріалів, напівфабрикатів чи виробів у процесі отримання продукції із заданими показниками якості [46]. Технологія включає також і мистецтво оволодіння процесом. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) та умов.

У процесуальному значенні технологія пояснює, як зробити, з чого і якими засобами тощо. Ознаками технології вважають стандартизацію, уніфікацію процесу та умови його реалізації.

Зміни в суспільному житті та цивілізаційному розвитку загалом зумовлюють застаріння традиційних методик викладання шкільних дисциплін (зокрема, іноземних мов), сприяють появі нових педагогічних технологій здійснення якісного освітнього процесу формування особистості третього тисячоліття.

У загальному розумінні поняття «технологія» − це системний метод створення, застосування та визначення процесу навчання й засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, що завданням якого є оптимізація освіти. Часто це поняття трактують як галузь застосування системи наукових принципів до програмування навчально-виховного процесу і використання їх у практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання, що допускають їх оцінювання. Головна проблема, яку розв'язують за допомогою технології, – це керованість процесом навчання. Технологія навчання орієнтована на гарантоване досягнення цілей та ідею повного засвоєння. Недоліком цієї технології є орієнтація

на навчання репродуктивного типу, а також нерозробленість мотивації навчальної діяльності, ігнорування особистості, її внутрішнього світу. Це лише один зі способів управління дидактичним процесом на окремих його ділянках [8, с. 459].

У площині наукових досліджень існують різні підходи до визначення поняття «педагогічна технологія»: комплекс засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання та виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі; педагогічна технологія передбачає відповідне наукове проектування, за якого ці цілі ставлять досить однозначно і зберігають можливість об’єктивних поетапних вимірювань та підсумкового оцінювання досягнутих результатів ([36, с. 359]);

На думку І. Дичківської, педагогічна технологія – це «сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід і композицію форм, методів, способів, прийомів, засобів (схем, діаграм тощо) у навчально-виховному процесі» (І. Дичківська [10, с. 44]);

– це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їхніх взаємодій, що мають своїм завданням оптимізацію форм освіти» (З. Шевців [40, с. 45]) тощо.

У будь-якій педагогічній системі педагогічна технологія – поняття, що взаємодіє з дидактичним завданням. Якщо дидактичне завдання виражає цілі навчання і виховання, то педагогічна технологія – шляхи та засоби їх досягнення. Складається педагогічна технологія з приписів способів діяльності (дидактичні процеси), умов, в яких ця діяльність має втілюватися (організаційні форми навчання) і засобів здійснення цієї діяльності (цілеспрямована підготовка вчителя-педагога до занять).

З дидактичного погляду проектування педагогічна технологія – це розробка прикладних методик, що описують реалізацію педагогічної системи за її окремими елементами. Вибір педагогічної технології визначається особливостями дидактичного завдання.

Інтерактивність (від англ. interaction – «взаємодія») – поняття, яке розкриває характер і ступінь взаємодії між об'єктами. У вікіпедії цей термін узагальнено визначається так: інтерактивність – це принцип організації системи, при якому мета досягається інформаційним обміном елементів цієї системи.

Елементами інтерактивності є всі елементи взаємодіючої системи, за допомогою яких відбувається взаємодія з іншою системою / людиною (користувачем). Семантичне значення слова інтерактивний походить від англійського слова «interact», де «inter» – взаємний, «act» – діяти [13].

Інтерактивний (від англ. interaction – взаємодія) – той, що базується на взаємодії; означає наявність зворотного зв'язку між педагогом та учнями.

Інтерактивне навчання – це такий вид діяльності, що передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоюваного ним досвіду [32, с. 7].

Інтерактивне навчання, на думку І. Дичківської, – це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу; співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють здійснювати. Безпосередньо, сама організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання рольових ігор [10].

Учена наголошує на тому, що інтерактивні методи дозволяють: «зробити засвоєння знань більш доступним; формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити свою думку, аргументувати й дискутувати;

навчитись слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід шляхом включення в різні життєві ситуації і переживати їх; вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу тощо» [там само, с. 7].

Інтерактивне навчання, на думку О. Пометун, – це навчання,яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють здійснювати. Безпосередньо, сама організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання рольових ігор. Усі інтерактивні технології поділяються на чотири групи: фронтальні технології, технології колективно-групового навчання, ситуативного навчання та навчання у дискусії. Серед інтерактивних методів широко використовуються такі як: мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в малих групах, займи позицію, прес-метод, акваріум, подорож рольові ігри та інші [32].

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів, таке співнавчання, взаємонавчання під час якого учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання» [там само, с. 9].

Інтерактивність передбачає діалогічність, висвітлення та аналіз кожної проблеми під різним кутом зору, відмову від стереотипу та шаблону (множинність логіки); наявність «незавершеності» як природної властивості пізнання; зміну традиційної активності педагога активністю студентів, спрямування їх до самостійності, формування навичок роботи з науково педагогічною літературою; взаємодії мікрогрупи (за [44, с. 30]).

Технологію інтерактивного навчання визначають як сукупність способів цілеспрямованої посиленої міжсуб'єктної взаємодії педагога та учнів, послідовна реалізація яких створює оптимальні умови для їхнього розвитку. І. Дичківська зазначає, що ключовим поняттям, яке визначає сенс інтерактивних методів, є «взаємодія» як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої є вміння особистості приймати роль іншого, розуміти сприйняття

себе партнером по спілкуванню, і відповідно інтерпретувати ситуацію і конструювати власні дії [10].

Дослідниця підкреслює, що використання інтерактивних методів в освітньому процесі спонукає вчителя до творчості, професійного та особистісного зростання. Використання інтерактивних методів зобов'язує вчителя визначати власні педагогічні можливості, рефлексувати свою педагогічну майстерність тощо.

Інтеракція в розумінні педагогічних методик передбачає навчання у співпраці, коли і слухачі, й педагог є суб'єктами навчання. Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання в режимі бесіди, діалогу, дії. Інтерактивним можна назвати метод, в якому той, хто навчається, є учасником. Учень не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається на уроці [22, с. 4–10].

За такої форми організації процесу навчання школярі стають його повноправними учасниками. Функція вчителя полягає, в основному, у стимулюванні їх до самостійної діяльності, пошуку шляхів досягнення визначених цілей. На інтерактивних уроках активність учнів є пріоритетною, а завдання вчителя полягає у створенні ефективних дидактичних і методичних умов для виявлення їхньої ініціативи.

Використання сучасних інтерактивних технологій у викладанні навчальних дисциплін викладання природничої освітньої галузі дозволяє підвищити наочність і ергономіку сприйняття навчального матеріалу, що позитивно позначається на навчальній мотивації та ефективності навчання.

Інтерактивні технології збагачують процес навчання, залучаючи в процес сприйняття навчальної інформації більшість чуттєвих компонент учня. Інтерактивні мультимедіа-технології інтегрують у собі потужні розподілені освітні ресурси, вони можуть забезпечити середовище формування і прояв ключових компетенцій, до яких відносяться в першу чергу інформаційна й комунікативна. Освітні інформаційні технології відкривають принципово нові методичні підходи в системі початкової освіти [там само].

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма оптимізації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де і учень, і вчитель є рівнозначними суб'єктами навчально-виховного процесу Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне подолання проблеми. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [13, с. 103].

Отже, сутність інтерактивних технологій, які застосовуються в освіті, полягає, насамперед, в активній взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, що є надзвичайно важливим з огляду на інтеграцію України в європейський освітньо-культурний простір. У сучасній педагогіці учень і вчитель виступають рівноправними учасниками педагогічної взаємодії, рівнозначними суб'єктами навчального процесу. Інтерактивне навчання сприяє не лише збагаченню знання учнів у процесі вивчення навчальної дисципліни, зокрема природничої освітньої галузі. Тому можна стверджувати, що впровадження інтерактивних технологій сучасний в освітній процес загальноосвітньої школи є актуальною проблемою, що потребує нагального вирішення.

Інтеграція в початковій школі відіграє ключову роль в активізації навчальної діяльності молодших школярів, оскільки вона допомагає зробити навчання більш цікавим, змістовним та ефективним. Інтеграція в освіті означає поєднання різних предметів, тем або видів діяльності в єдиний навчальний процес. Замість вивчення окремих дисциплін, учні досліджують тему або проблему з різних точок зору, використовуючи знання з різних галузей. Інтеграція допомагає учням побачити зв'язки між різними предметами та явищами, формуючи цілісне уявлення про світ, а також сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Коли навчання стає більш цікавим та змістовним, учні відчувають більшу зацікавленість та бажання вчитися. Інтегровані уроки часто включають інтерактивні методи, ігри, проекти та дослідження, що робить навчання більш захопливим, інтеграція стимулює учнів аналізувати інформацію з різних джерел, порівнювати, узагальнювати та робити власні висновки – це сприяє розвитку критичного мислення та творчих здібностей.

Інтегровані уроки передбачають активну участь учнів у навчальному процесі, вони не просто слухають вчителя, а й досліджують, експериментують, обговорюють та презентують свої результати. Інтеграція створює умови для задоволення потреб молодших школярів в активності, розвитку індивідуальності та самовираженні та може сприяти збереженню психічного та фізичного здоров'я учнів, оскільки вона робить навчання менш монотонним та більш різноманітним.

Як зауважує О. Петрук, інтегрований курс «Я досліджую світ» поєднує зміст кількох освітніх галузей, упровадження інтегрованого навчання, що реалізується на засадах тематичного та діяльнісного підходів. На різних освітянських заходах, у методичній літературі, у тому числі в Інтернеті, дедалі частіше трапляються публікації, відео-презентації про інтеграцію в початковій школі, інтегроване навчання, інтегрований урок, інтегрований курс, інтегрований підручник, інтегрований підхід [30, с. 176].

В основі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» лежить кілька ключових принципів та підходів, які забезпечують ефективне формування в учнів цілісного уявлення про світ:

1) компетентнісний підхід:

– формування ключових компетентностей (урс спрямований на розвиток не лише знань, а й умінь та навичок, необхідних для успішної життєдіяльності в сучасному світі, серед них: уміння вчитися, спілкуватися, співпрацювати, критично мислити, розв’язувати проблеми, творчо мислити);

– практична спрямованість (навчання пов’язане з реальним життям, учні вчаться застосовувати отримані знання на практиці);

2) діяльнісний підхід:

– активна роль учня (учні не просто пасивно сприймають інформацію, а й активно досліджують, експериментують, обговорюють, роблять власні висновки);

– навчання через діяльність (знання засвоюються в процесі практичної діяльності, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу);

– використання різноманітних методів (уроки включають інтерактивні методи, ігри, проекти, дослідження, спостереження, експерименти, роботу в групах, що робить навчання більш цікавим та захопливим);

3) інтегративний підхід:

– поєднання різних освітніх галузей (курс об’єднує знання з різних предметів (природознавство, історія, громадянська освіта, соціальна та здоров’язбережувальна галузі, технології, мистецтво, математика, мова та література) в єдиний навчальний процес);

– формування цілісної картини світу (учні бачать зв’язки між різними явищами та процесами, що сприяє формуванню цілісного уявлення про світ).

– тематичний принцип (навчальний матеріал об'єднаний навколо певних тем, що дозволяє розглядати їх з різних точок зору);

4) особистісно орієнтований підхід:

– врахування індивідуальних особливостей учнів (навчання адаптується до потреб та можливостей кожного учня);

– створення сприятливого навчального середовища (створюється атмосфера довіри та взаємоповаги, де кожен учень може відчувати себе комфортно та вільно висловлювати свої думки);

– розвиток самостійності та відповідальності (учні вчаться самостійно планувати свою діяльність, оцінювати свої результати та нести відповідальність за свої вчинки);

5) природовідповідність:

– рахування вікових особливостей учнів (навчальний матеріал та методи навчання відповідають віковим особливостям молодших школярів);

– зв’язок з навколишнім світом (навчання базується на спостереженні за навколишнім світом, дослідженні природних явищ та процесів) тощо.

Компетентнісний підхід визначає очікувані результати навчання у вигляді сформованих компетентностей (уміння вчитися, спілкуватися, співпрацювати, критично мислити тощо). саме комплексний підхід, що базується на взаємодії та взаємодоповненні різних принципів та підходів, забезпечує ефективне викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та сприяє всебічному розвитку особистості учня.

Діяльнісний підхід забезпечує процес формування цих компетентностей через активну участь учнів у навчальній діяльності, наприклад, уміння розв'язувати проблеми формується шляхом виконання проблемних завдань, проведення досліджень, участі в дискусіях. Кожна навчальна діяльність має бути спрямована на розвиток конкретних компетентностей, це забезпечує цілеспрямованість навчання та його практичну значущість. Діяльнісний підхід забезпечується практичною діяльністю молодших школярів, активною участю у проведенні спостережень у природі, вивченні природи рідного краю, демонстрації дослідів, вирішенні ситуативних завдань, участі в озелененні класної кімнати, догляді за пришкільною дослідною ділянкою, клумбами тощо, спілкування з навколишньою природою формує в дітей емоційно-ціннісне ставлення до світу.

Інтегративний підхід забезпечує поєднання знань з різних предметів, створюючи цілісний контекст для навчальної діяльності. Це дозволяє учням бачити зв'язки між різними явищами та процесами, застосовувати знання з різних галузей для розв'язання проблем. Інтеграція сприяє формуванню цілісного світогляду: Завдяки інтеграції учні не просто отримують окремі знання, а й формують цілісне уявлення про світ, що є важливою складовою формування ключових компетентностей.

Особистісно орієнтований підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб, інтересів та можливостей, це створює умови для активної участі кожного учня в навчальній діяльності, що є необхідною умовою для формування компетентностей, а забезпечення сприятливого середовища довіри та взаємоповаги, де кожен учень може відчувати себе комфортно та вільно висловлювати свої думки, є важливою умовою для успішної реалізації

інтегративного підходу.

Природовідповідність передбачає врахування вікових особливостей учнів при виборі методів та форм навчання, а для молодших школярів особливо важливими є ігрові методи, практична діяльність, спостереження за навколишнім світом. Зв’язок навчання з реальним життям, з навколишнім світом, з досвідом учнів, є важливою умовою для підвищення мотивації та зацікавленості учнів у навчанні.

Всі ці принципи та підходи в комплексі забезпечують ефективне викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», сприяють розвитку пізнавальних інтересів учнів, формуванню в них цілісного уявлення про світ та розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві.Як відомо, навчання ґрунтується на діяльнісному підході, спрямованому на активну учнівську діяльність у початковій школі через гру.

Завдяки активній діяльності, зв’язку з реальним життям та врахуванню індивідуальних особливостей навчання стає більш цікавим та змістовним. чні не просто отримують знання, а й вчаться застосовувати їх на практиці, розвивають уміння та навички, необхідні для успішної життєдіяльності. авдяки інтеграції учні бачать зв'язки між різними явищами та процесами, формують цілісне уявлення про світ. Молодші школярі вчаться самостійно досліджувати, експериментувати, робити висновки, що сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності та самостійності.

У процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі навчаються самостійно виконувати завдання, формулювати завдання, ставити запитання, надавати стислі та розгорнуті відповіді працювати в команді, знаходити нестандартні і оригінальні рішення проблеми, розкрити свій індивідуальний потенціал, проявити творчість.

Тому з метою активізації навчальної діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» значна увага приділяється дослідницькому методу навчання, що передбачає організацію процесу отримання нових знань.

Дослідження є процесом пошуку невідомого, нових знань, уміння проводити самостійні дослідження поступово переносяться на всі види діяльності з забезпеченням належних організаційно-педагогічних умов. Наприклад, екскурсія в природу є однією з доступних форм роботи з молодшими школярами з краєзнавства, у ході якої учні знайомляться з тілами і явищами природи в межах свого району, села, міста.

Подібні уроки потребують певних завдань для кожного етапу уроку (підготовка необхідного обладнання; вибір місця та часу проведення екскурсії; розроблення маршруту; підбір дидактичного матеріалу, що буде використано під час екскурсії тощо.

Організація самостійної діяльності молодших школярів також продумується заздалегідь і в процесі здійснення може супроводжуватися консультаціями та порадами вчителя.

Під час уроку-екскурсії діти звітують про виконану роботу. Завершення екскурсії – підведення підсумків, заключна бесіда. Таким чином, активізація навчальної діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» освітній процес має бути орієнтованим на виявлення та розвиток індивідуальних здібностей, інтересів та потреб кожного учня. Використання ігрової діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початкових класах розглядається як важливий чинник формування творчої та допитливої особливості.

1.2. Специфіка моделювання процесу активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи

Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність реформаційних процесів в освітній галузі, спрямованих на досягнення найкращих освітніх стандартів [11, с. 75].

У науковій площині існують різні тлумачення поняття «моделювання», яке в контексті педагогічного процесу трактується як:

– «універсальна форма пізнання застосовується в дослідженні і перетворенні явищ у будь-якій сфері діяльності» [32, с. 434];

– метод дослідження об’єктів на їхніх моделях-аналогах; побудову і вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ та спеціально сконструйованих [29, с. 358]);

– є частина дійсності, покладена в основу моделі [26, с. 615] тощо.

Загалом, це – своєрідне опосередковане практичне чи теоретичне дослідження педагогічного об’єкта, при якому безпосередньо вивчається не сам об’єкт, а певна допоміжна штучна система, здатна давати інформацію про сам об’єкт моделювання.

Термін «модель» (з латинської – «міра», зразок, примірник чого-небудь, схема для пояснення якогось явища або процесу [31].

Модель є штучно створеним об’єктом у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібний до досліджуваного об’єкта (або явища), відображає і відтворює в простішому й грубому вигляді структуру, властивості, взаємозв’язок і відносини між елементами цього об’єкта; це – образ (у тому числі умовний чи уявний) або прообраз (зразок) якого-небудь об’єкта або системи об’єктів (оригіналу моделі), що використовується за певних умов як їх заміщення або представник [33].

Загальні вихідні принципи побудови моделей та послідовність операцій при їх розробці передбачають: визначення цілей і конкретних завдань моделювання; збір та систематизацію інформації, що належить до сформульованих завдань (достовірність і повнота вихідної інформації – необхідна умова побудови обґрунтованої моделі); виділення основних чинників, що впливають на зміну тенденцій і закономірностей досліджуваного об’єкта чи явища; побудова моделі, виходячи з завдань, які покликана вирішувати ця модель [23].

Тому керівникові загальноосвітнього освітнього закладу необхідно так планувати управління моделювання вчителями початкових класів активізації

пізнавальної діяльності молодших школярів, щоб учні могли самовиражатися в цьому процесу (рис. 1.1).

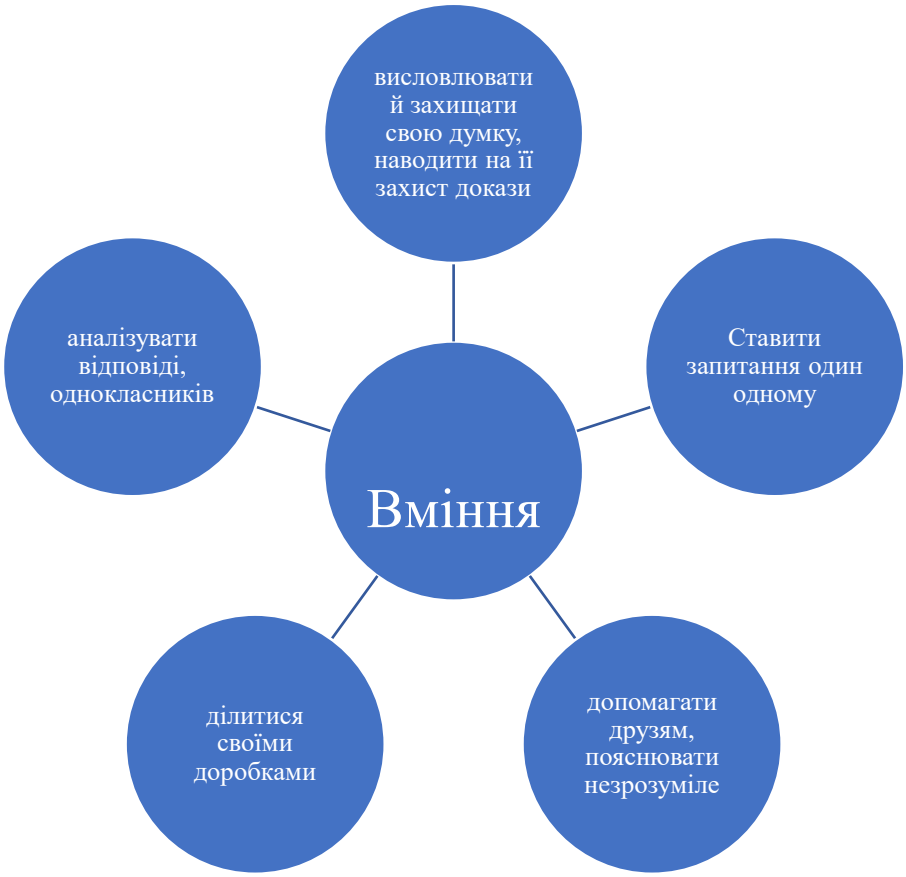

Рисунок 1.1. Моделювання вчителями початкових класів активізації пізнавальної діяльності молодших школярів

Як бачимо, в педагогічному процесі модель – це відображення певного стану педагогічної реальності, форма передбаченої діяльності, репрезентація майбутньої практики. Талант, творча обдарованість особистості стають сьогодні запорукою інтенсивного економічного розвитку країни й фактором національного престижу. Тому обов'язковим результатом навчання в початковій школі має бути формування мислячої, творчої, активної особистості.

Однією з необхідних умов підвищення ефективності шкільного навчання є розвиток пізнавальних сил учнів, які стимулюють пізнавальну активність, спрямовану на оволодіння знаннями, безперервне збагачення та застосування їх під час вивчення навчальних предметів природничої освітньої галузі в початкових класах.

Тому слід акцентувати увагу на контролі за діяльністю вчителів щодо визначення чинників, що впливають на виховання дитячих інтересів, а саме:

– глибоке знання вчителем предмета;

– висока ефективність уроку, раціональна його побудова, використання наочності;

– відповідність навчального процесу оптимальному рівню розвитку учнів;

– позитивна емоційна атмосфера навчання, сприятливе спілкування під час оволодіння знаннями, вміннями і навичками;

– опора на активну розумову діяльність учнів, наявність пізнавальних завдань; творче використання додаткової інформації, що виходить за межі програми;

– здійснення на уроках міжпредметних зв’язків [4].

Виходячи з цього, управління процесом моделювання активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи спирається на сучасні вимоги до формування особистості.

Початкова загальна освіта є першим освітнім рівнем та закладає фундамент загальноосвітньої підготовки учнів. Активізація пізнавальної діяльності учнів в освітньому процесі початкової школи набуває особливої актуальності. Управління моделюванням процесу активізації пізнавальної діяльності вимагає застосування різних методів, засобів, форм навчання, які спонукають учня до виявлення їхньої активності.

Моделювання процесу активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи – це складний процес, що вимагає врахування багатьох факторів. Воно передбачає створення умовної моделі, яка відображає основні елементи та зв'язки цього процесу, що дозволяє досліджувати його, прогнозувати результати та оптимізувати навчально-виховний процес.

Розглянемо основні особливості моделювання цього процесу.

1. Багатофакторність:

1) врахування вікових особливостей (модель повинна враховувати психофізіологічні особливості молодших школярів, їхні пізнавальні можливості,

рівень розвитку мислення, пам’яті, уваги);

2) вплив навчального середовища (модель повинна відображати вплив навчального середовища, зокрема організацію навчального процесу, методи та форми навчання, взаємодію між учнями та вчителем);

3) індивідуальні особливості учнів (модель повинна враховувати індивідуальні особливості учнів, їхні інтереси, здібності, рівень підготовки);

4) вплив зовнішніх факторів (модель може враховувати вплив зовнішніх факторів, таких як сімейне оточення, соціальне середовище, культурні чинники).

2. Ієрархічність:

1) різні рівні моделювання (моделювання може здійснюватися на різних рівнях: від загальної моделі процесу активізації пізнавальної діяльності до більш конкретних моделей, що відображають окремі аспекти цього процесу, наприклад, моделювання окремого уроку або використання конкретного методу навчання);

2) взаємозв’язок рівнів (важливо забезпечити взаємозв’язок між різними рівнями моделювання, щоб отримати цілісне уявлення про процес активізації пізнавальної діяльності).

3. Динамічність:

1) процес у розвитку (модель повинна відображати динаміку процесу активізації пізнавальної діяльності, його зміни в часі під впливом різних факторів);

2) зміни в учнів (модель повинна враховувати зміни, що відбуваються з учнями в процесі навчання, зокрема розвиток їхніх пізнавальних процесів, формування нових знань, умінь та навичок).

4. Стохастичність:

1) випадкові фактори (модель повинна враховувати вплив випадкових факторів, які можуть впливати на процес активізації пізнавальної діяльності, наприклад, настрій учня, непередбачені обставини);

2) імовірнісний характер (результати моделювання можуть мати ймовірнісний характер, оскільки процес активізації пізнавальної діяльності є складним та залежить від багатьох чинни ків)

5. Структурність:

1) виділення елементів (водель повинна відображати структуру процесу активізації пізнавальної діяльності, виділяти його основні елементи та зв’язки між ними);

2) взаємодія елементів (важливо показати, як взаємодіють різні елементи процесу, як вони впливають один на одного).

Окреслимо етапи моделювання процесу активізації пізнавальної діяльності:

– визначення мети моделювання (чого ми хочемо досягти за допомогою моделювання? Які питання ми хочемо дослідити?);

– виділення основних елементів процесу (які основні компоненти процесу активізації пізнавальної діяльності?);

– встановлення зв’язків між елементами (як взаємодіють різні елементи процесу?);

– створення моделі (графічної, математичної або іншої моделі, що відображає структуру та динаміку процесу);

– верифікація та валідація моделі (перевірка адекватності моделі реальному процесу);

– використання моделі для дослідження та оптимізації (для прогнозування результатів, розробки рекомендацій щодо покращення навчально-виховного процесу тощо).

Приклади елементів, що можуть бути включені в модель:

1) мотивація: внутрішня та зовнішня мотивація учнів;

2) пізнавальні процеси: сприйняття, увага, пам’ять, мислення, уява;

3) навчальні методи та форми: активні методи навчання, інтерактивні технології, ігрові методи;

4) організація сприятливого освітнього середовища, забезпечення необхідними навчальними матеріалами.

5) взаємодія між учнями та вчителем, стиль спілкування, рівень підтримки та допомоги.

Моделювання процесу активізації пізнавальної діяльності є потужним інструментом для покращення якості освіти в початковій школі. Воно дозволяє

більш глибоко зрозуміти цей складний процес, виявити фактори, що впливають на нього, та розробити ефективні стратегії навчання.

Загалом, специфіка активізації пізнавальної діяльності учнів у початковій школі зумовлена віковими особливостями дітей цього періоду. Як відомо, молодший шкільний вік (6–10 років) характеризується інтенсивним розвитком пізнавальних процесів, формуванням навчальної діяльності та становленням особистості. Тому, активізація пізнавальної діяльності в цьому віці має свої особливості, які необхідно враховувати вчителю.

1. Переважання наочно-образного мислення:

1) опора на чуттєвий досвід, адже діти цього віку краще засвоюють інформацію, представлену в наочній формі: малюнки, схеми, таблиці, моделі, реальні предмети, тому, активізація пізнавальної діяльності повинна базуватися на використанні наочності, створенні ситуацій безпосереднього спостереження та практичної діяльності;

2) важливість емоційного забарвлення, оскільки емоції відіграють важливу роль у пізнавальній діяльності молодших школярів, яскраве, емоційне подання матеріалу сприяє кращому запам’ятовуванню та підвищує інтерес до навчання.

2. Недостатня сформованість довільної уваги:

1) короткочасність уваги (учні початкових класів ще не здатні тривалий час концентруватися на одному виді діяльності, тому, необхідно часто змінювати види діяльності на уроці, використовувати ігрові елементи, робити паузи для відпочинку);

2) труднощі з розподілом уваги, адже дітям важко одночасно виконувати кілька завдань – тому, необхідно чітко формулювати завдання, давати поетапні інструкції.

3. Особливості пам’яті:

1) переважання мимовільної пам’яті (діти краще запам’ятовують те, що викликає в них емоційний відгук, що пов’язане з їхнім особистим досвідом, тому, необхідно створювати умови для емоційного переживання навчального матеріалу, використовувати приклади з життя дітей);

2) важливість повторення (для закріплення навчального матеріалу необхідно використовувати багаторазове повторення, але в різних формах, щоб уникнути монотонності та втрати інтересу).

4. Формування навчальної діяльності:

1) опанування навчальних дій (учні початкових класів лише починають опановувати навчальні дії: планування, контроль, оцінювання, тому, необхідно поступово формувати ці вміння, надавати дітям зразки виконання завдань, вчити їх самостійно контролювати свою роботу);

2) розвиток пізнавальних інтересів (важливо створювати умови для розвитку пізнавальних інтересів учнів, підтримувати їхню допитливість, заохочувати до самостійного пошуку інформації.

5. Соціальний розвиток:

1) важливість спілкування з однолітками та вчителем, що відіграє важливу роль у розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів, тому, необхідно створювати умови для співпраці, обміну думками, дискусій;

2) формування позитивної мотивації, оскільки важливо підтримувати позитивну мотивацію до навчання, створювати ситуації успіху, заохочувати досягнення учнів.

Отже, активізація пізнавальної діяльності повинна бути цілеспрямованою та систематичною, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного учня, важливо створювати позитивну емоційну атмосферу на уроці. Врахування специфіки активізації пізнавальної діяльності молодших школярів є надзвичайно важливим у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», який за своєю сутністю передбачає інтеграцію різних галузей знань та дослідницький підхід до навчання, що створює сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності дітей. Однак, щоб максимально ефективно використовувати потенціал курсу «Я досліджую світ», необхідно враховувати вікові особливості молодших школярів.

1.3. Забезпечення ефективного педагогічного керівництва організацією пізнавальної активності учнів початкової школи у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Забезпечення умов ефективного педагогічного керівництва активізацією пізнавальної діяльності учнів початкової школи в умовах Нової української школи неможливе без інноваційної освітньої діяльності.

Інноваційна освітня діяльність – це процес внесення якісно нових елементів в освіту, що характеризується вищим ступенем творчої активності учасників освітнього процесу, результатом діяльності яких є створення нових освітніх технологій, формування нового світогляду вчителя та всебічно розвиненого учня. Вона впливає на створення нових управлінських структур та створює оптимальні умови для формування більш досконалих відносин між школою та суспільством. У сучасній системі освіти реалізуються інновації у змісті освіти, освітніх технологіях та в управлінні закладами освіти [34].

Ключова роль у реалізації інноваційної освітньої діяльності належить учителю, який сьогодні перестає бути для учнів єдиним джерелом знань. Під готовністю до інноваційної діяльності розуміємо сукупність якостей вчителя, що визначають його спрямування на розвиток власної педагогічної діяльності та діяльності всього колективу школи, а також його здатність виявляти актуальні проблеми освіти учнів, знаходити та реалізовувати ефективні способи їх розв’язання [39].

Створення програми інноваційної діяльності школи передбачає залучення до процесів змін усіх членів педагогічного колективу, оскільки об’єднання вчителів навколо спільної мети підвищує мотивацію їхньої діяльності, об’єднує колектив у команду однодумців, готових до інноваційної діяльності. Однією з вагомих складових успішного впровадження інновацій на будь-якому рівні, з управлінської точки зору, є особистий приклад адміністрації навчального закладу, що полягає не тільки в ініціюванні проектів різних рівнів, але й в безпосередній участі у науково-методичному супроводі експериментальної педагогічної діяльності [21].

Інноваційна діяльність педагога досягає високої ефективності, якщо здійснюється управлінська підтримка цього процесу, якщо керівник закладу – професіонал із сформованим науковим мисленням та досвідом науково-практичної роботи. Важливим завданням керівника закладу освіти є діагностика й оцінка інноваційної діяльності вчителя, використання яких в управлінській практиці дозволить отримати уявлення про індивідуальні особливості та можливості педагогів, виявити резерви їхнього професійного вдосконалення, простежити динаміку інноваційної діяльності [19].

У вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти, її вплив на особистісний розвиток дитини значною мірою залежить від запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Інноваційна культура сучасного педагога включає в себе такі якості, як: обізнаність про інноваційні освітні технології, належне володіння їх змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій. Готовність вчителя до інноваційної діяльності тісно пов’язана з особистісним розвитком, професійною спрямованістю, професійною освітою, саморозвитком і самовизначенням педагога. Сучасний вчитель має постійно здобувати й узагальнювати нові знання з різноманітних джерел, володіти технологіями передавання їх. Це сприятиме формуванню комунікативної компетентності педагога як невід’ємної складової загальної культури та життєвих компетентностей кожної людини в інформаційному суспільстві [14].

Впровадження освітніх інновацій та участь педагогів у дослідно-експериментальній діяльності не є самоціллю, а передбачає якісні зміни освітньої діяльності навчального закладу, які забезпечуватимуть зростання якості освіти, сприятимуть формуванню особистості учня, здатного до подальшої успішної життєвої самореалізації. Завдання ефективного керівництва полягає в тому, щоб задіяти всіх учителів школи у впровадженні нових освітніх технологій, особливо це стосується вчителів Нової української школи, у якій підхід до навчання змінено

кардинально.

Підготовка вчителів Запорізької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 15 Запорізької міської ради Запорізької області до участі в інноваційній діяльності відбувається на основі розробленої стратегії та програми розвитку закладу освіти щодо впровадження в управлінський та навчально-виховний процеси педагогічних інновацій.

У процесі вивчення стану управлінської діяльності адміністрації школи впровадженням інноваційної діяльності вчителів, спрямованої на активізацію пізнавальної діяльності учнів початкової школи у процесі викладання природничої освітньої галузі можна виокремити декілька найоптимальніших організаційно-педагогічних умов ефективного педагогічного керівництва:

– непрямий управлінський вплив на педагогічний колектив, а ініціювання потенційних можливостей учителів, їх творчого самовиявлення;

– створення сприятливого освітнього середовища, що постійно розвивається і оновлюється;

– вивчення та аналіз інноваційного потенціалу педагогічного колективу;

– підвищення рівня методичної підготовки вчителів;

– мотивація та стимулювання (моральне і матеріальне) вчителів до впровадження інноваційних технологій у навчальний процес;

– перенесення акценту з інформативних на інтерактивні аспекти навчання;

– сприяння виробленню в учителів позитивного ставлення до інтерактивних технологій навчання, зацікавленості в їхньому використанні;

– підтримка вчителів, які мають певні страхи та невпевненість щодо використання нових технологій;

– моніторингові зрізи в динаміці, які вивчають рівень готовності педагогів школи до впровадження інновацій, сприйняття вчителями інноваційних процесів;

– здійснення психологічного супроводу інноваційної діяльності (психодіагностика, психопрофілактика, психологічне навчання вчителів, моніторинг комфортності учнів в умовах запровадження освітніх інновацій, вивчення психологічного мікроклімату в педагогічному та учнівському

колективах, виявлення творчих здібностей, пошук прихованих талантів);

– організація практичних занять, майстер-класів , обміну досвідом між учителями.

Ефективність інноваційної діяльності забезпечується високим інноваційним потенціалом навчального закладу, що являє собою сукупність науково-методичних, матеріально-технічних та кадрових можливостей.

Аналіз уроків та виховних заходів учителів Запорізької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 15 засвідчив, що вчителі початкової школи належним чином ставляться до виконання своїх обов'язків і впроваджують інноваційні технології та методи навчання в освітній процес: педагоги діляться власним досвідом, обговорюють питання нововведень на шкільних методичних об'єднаннях, відвідують уроки колег, опрацьовують методичний матеріал, вивчають нові стратегії навчання. Інноваційний потенціал педагогічного колективу – досить високий і визначається за такими критеріями:

– сприйнятливість педагогів до нового в змісті освіти, формах і методах навчання та виховання;

– підготовленість учителів до засвоєння нововведень;

– ступінь новаторства педагогів навчального закладу та інноваційного менеджменту навчального закладу;

Досвід роботи вчителів показав, що творчу особистість може навчити і виховати тільки творча особистість. Сприяти цьому – основна функція керівника та методичної служби, яка вирізняється доцільним поєднанням традиційних та інноваційних форм та моделей проведення різноманітних управлінських, навчальних, виховних заходів.

Головним завданням школи є розвиток творчої особистості як вчителя, так і учня, створення умов для повноцінного фізичного інтелектуального та духовного розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу.

Застосування у навчальному процесі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційних методів роботи, що спираються на ці технології, відіграють значну позитивну роль у реформуванні різних сфер освітньої

діяльності: від забезпечення ефективного моніторингу до створення доступу до освітніх ресурсів, обміну передовим педагогічним досвідом і методичними матеріалами.

Інноваційна система науково-методичної роботи закладу освіти повинна відповідати особистісним потребам педагогів і вимогам щодо підвищення їхнього рівня професійної компетенції. Першими починають впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес, учителі початкових класів.

Ефективне педагогічне керівництво закладу забезпечує умови для активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи у процесі викладання природничої освітньої галузі.

Майстерність учителя, на нашу думку, насамперед, полягає в тому, щоб пробуджувати у школярів бажання навчатися, пізнавати цей світ спочатку за допомогою дорослого, а надалі – самостійно. А це можливо лише тоді, коли вчителю вдається викликати цікавість, пізнавальний інтерес у дитини, тобто пробудити внутрішні мотиви навчання.

Видатний педагог В. Сухомлинський писав, що всі наші задуми, пошуки й творіння перетворюються на порох, на мертву мумію, якщо відсутнє дитяче бажання вчитися [43]. Як викликати бажання вчитися? На це питання кожен вчитель відповідає по-різному.

Підтримуємо думку більшості вчителів Запорізької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 15 про те, що в основі бажання навчатися – пізнавальний інтерес. Пізнавальний інтерес дитини – найважливіше джерело його активності, важливий внутрішній мотив навчання та ефективний стимул бути уважним та активним на уроках. Його наявність сприяє активізації пізнавальної діяльності та надалі розвитку пізнавальної самостійності. Продуктивність праці на уроках теж безпосередньо пов’язана зі стійким пізнавальним інтересом як основою пізнавальної діяльності учнів.

На уроках дисциплін «Я досліджую світ» (1–2 класи, за програмою нової української школи) та «Природознавство» (3–4 класи) більшість учителів школи створюють сприятливі, комфортні для молодших школярів організаційно-

педагогічні умови, за яких учні мотивовано включаються в пізнавальну діяльність, яка стає бажаною і приносить задоволення від участі в ній. У такому випадку матеріал засвоюється усвідомлено і міцно, й, водночас творчо, розвивається інтелект дітей, формується їхня здатність до самоорганізації, самонавчання.

Управлінський аспект проявляється й у встановленні в педагогічному колективі атмосфери взаємоповаги, взаєморозуміння, творчого співробітництва вчителів з учнями класу. Щоб навчити дитину, необхідно створити оптимальні умови для активізації в неї пізнавальної та практичної діяльності.

Активність учнів виражається через запитання, прагнення думати, пізнавальну самостійність. Критеріями сформованості активності особистості виступають: готовність до роботи ,ініціативність, дієвість, енергійність, інтенсивність, добросовісність, інтерес, прагнення до самостійної діяльності, усвідомлення дій, якість роботи, воля, наполегливість в досягненні мети та творчий підхід до виконання завдань..

Активізація пізнавальної діяльності є і необхідною умовою сучасного уроку, вона неможлива без удосконалення та використання в роботі інноваційних методів навчання. Активізувати навчальну діяльність – це вирішити одне з найважливіших завдань школи – навчити учнів учитися.

Завдання вчителя – серед різноманіття активних методів, вдало вибрати ті, що враховують певні психологічні особливості учнів, виконують розвивальну та активізуючу функції. Кожний педагог вибирає і комбінує методи і прийоми самостійно, спираючись на новітні дослідження та власний досвід. Учителі Запорізької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 15 у своїй практиці намагаються максимально ефективно комбінувати різноманітні технології, орієнтуючись на потреби кожного учня.

Правильний вибір методів відповідно до цілей та змісту навчання і вікових особливостей учнів сприяє розвитку пізнавальної активності та пізнавальної самостійності учнів, а також підвищує інтерес учнів до предмету, виробляє вміння та навички використовувати набуті знання на практиці, спонукає учнів до самостійної діяльності, формує світогляд.

Метою природничої освітньої галузі є формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики [9].

Аналіз наукової літератури з проблеми та власного практичного досвіду доводить, що формування природознавчої компетентності школярів молодших класів на уроках природознавства відбувається більш успішно, якщо застосовувати інноваційні методи навчання, а саме:

– проблемне навчання, що активізує пізнавальну діяльність молодших школярів;

– емпіричне навчання;

– впровадження методу проєктів;

– використання на уроках мультимедійних технологій;

– навчальні ігри еколого-естетичної спрямованості;

– інтегровані уроки, що сприяють формуванню предметних і міжпредметних ключових компетентностей.

– використання стратегій критичного мислення Нової української школи;

– використання у викладанні предметів природничої освітньої галузі ресурсів міжнародних екологічних проєктів.

Забезпечення умов ефективного педагогічного керівництва активізацією пізнавальної діяльності учнів початкової школи у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» має бути реалізованим в освітній процес початкової школи з особливою увагою до технології проблемного навчання та сучасним технологіям критичного мислення.

Сприяють цьому процесу такі заходи, як створення сприятливого навчального середовища, застосування ефективних методів та прийомів навчання, формування пізнавальної мотивації учнів, організація ефективної взаємодії між вчителем та учнями, професійна компетентність вчителя, планування та організація навчального процесу.

Створення сприятливого навчального середовища передбачає забезпечення

позитивної емоційної атмосфери довіри, взаємоповаги, підтримки та заохочення є ключовим фактором. Учні повинні відчувати себе комфортно, не боятися помилятися та вільно висловлювати свої думки.

Організація навчального простору має відбуватися таким чином, щоб сприяти активній діяльності учнів, це може включати використання різноманітних навчальних матеріалів, створення куточків для досліджень та експериментів, організацію місць для роботи в групах.

Окрім того, молодші школярі завжди повинні мати доступ до необхідних навчальних матеріалів, обладнання та інформаційних ресурсів, що є необхідною умою активізаціхї навчальної діяльності.

Учителю початковтих класів доцільно враховувати використання активних методів навчання, таких як проблемне навчання, дослідницька діяльність, проектна діяльність, інтерактивні методи, сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Ігрові методи навчання є особливо ефективними для молодших школярів, оскільки вони відповідають їхнім віковим особливостям та сприяють розвитку пізнавальних інтересів.

ЗВарто наголосити на необхідності застосовувати диференційований підхід, адже врахування індивідуальних особливостей кожного учня, його темпу навчання, рівня підготовки та інтересів є важливим для забезпечення ефективного навчання. Використання інформаційно-комунікаційних технологій може зробити навчання більш цікавим та захопливим, а також забезпечити доступ до різноманітних інформаційних ресурсів.

Формування пізнавальної мотивації учнів відіграє надзвичайно важливу роль. Потрібно створювати ситуації, в яких кожен учень може відчути себе успішним, це сприяє підвищенню самооцінки та мотивації до навчання.

Слід також заохочувати пізнавальну активність, необхідно заохочувати допитливість учнів, їхнє прагнення до самостійного пошуку знань та дослідницької діяльності. Окрім того, показ зв’язку навчального матеріалу з реальним життям, з досвідом учнів, сприяє підвищенню їхньої зацікавленості у навчанні.

Організація ефективної взаємодії між вчителем та учнями означає

педагогічно комфортний стиль спілкування (вчитель повинен створити атмосферу довіри та взаємоповаги, спілкуватися з учнями на рівних, підтримувати їхні ініціативи тощо).

Завжди має бути зворотний зв’язок, щоб надавати їм інформацію про їхні успіхи та недоліки, допомагати коригувати навчальну діяльність. І доцільно створювати умови для співпраці між учнями та вчителем, для обміну думками та ідеями, сприяє розвитку пізнавальної активності та комунікативних навичок.

Можна назвати ключовим чинником у цьому контексті професійну компетентність вчителя, адже вчитель повинен добре знати вікові особливості молодших школярів, їхні пізнавальні можливості та потреби, володіти методикою викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», вміти ефективно використовувати різні методи та прийоми навчання. Вчитель повинен постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію, ознайомлюватися з новими методиками та технологіями навчання.

Обов’язковим є планування та організація навчального процесу, чітке визначення навчальних цілей, навчальні цілі повинні бути чітко сформульовані та зрозумілі учням, навчальний матеріал повинен бути структурований таким чином, щоб сприяти поступовому засвоєнню знань та розвитку вмінь.

Інтегрований характер курсу «Я досліджую світ» передбачає і використання міжпредметних зв’язків, що сприяє формуванню цілісного уявлення про світ.

Забезпечення цих умов у комплексі дозволить створити ефективне навчальне середовище, сприяти активізації пізнавальної діяльності учнів та успішному засвоєнню ними знань та вмінь, передбачених програмою інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Сприяння активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів – це багатогранний процес, що вимагає від вчителя творчого підходу та врахування вікових особливостей молодших школярів. Пізнавальна активність є рушійною силою навчання, вона стимулює дітей до самостійного пошуку знань, розвитку мислення та формування стійкого інтересу до навчання.

1.4. Методичний інструментарій активізації пізнавальної діяльності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Пізнавальна активність – це свідома, цілеспрямована діяльність учня, спрямована на засвоєння нових знань, умінь та навичок, розвиток інтелектуальних здібностей. Вона характеризується високим рівнем зацікавленості, ініціативи, самостійності та творчого підходу до навчання.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» сприяє розвитку пізнавальної активності молодших школярів, оскільки Курс об’єднує знання з різних галузей (природознавство, історія, соціальна та здоров’язбережувальна галузі, технології, мистецтво, математика, мова та література), що дозволяє учням бачити цілісну картину світу, встановлювати зв’язки між різними явищами та процесами. Це стимулює їхню допитливість та бажання досліджувати світ у всій його багатогранності. До того ж курс передбачає активну участь учнів у практичній діяльності: спостереження, досліди, експерименти, проєкти, часто будується на основі проблемних ситуацій, які потребують від учнів пошуку рішень, аналізу інформації, формулювання висновків. Це сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та пізнавальної самостійності учнів, дозволяє їм безпосередньо взаємодіяти з об’єктами дослідження, отримувати власний досвід та переконуватися у достовірності отриманих знань.

Сприяння активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – це багатогранний процес, що вимагає від вчителя творчого підходу та врахування вікових особливостей молодших школярів. Серед основних напрямків, які допоможуть активізувати пізнавальну діяльність учнів на цих уроках, можна виокремити:

1) створення мотивації та позитивної емоційної атмосфери:

– зацікавлення темою (починати урок з цікавої історії, загадки, проблемного питання або демонстрації наочного матеріалу, щоб викликати інтерес учнів до теми);

– створення ситуації успіху (забезпечити кожному учневі можливість відчути

себе успішним, хваліть за досягнення, підтримуйте в разі невдач);

– емоційне забарвлення уроку (використовувати яскраві приклади, цікаві факти, гумор, щоб зробити урок емоційно насиченим та запам’ятовуваним);

– забезпечення атмосфери довіри та співпраці, заохочення учнів до висловлювання своїх думок, створюйте умови для обміну ідеями, підтримка позитивного спілкування в класі;

2) використання активних методів навчання:

– проблемне навчання (створення проблемних ситуацій, які потребують від учнів пошуку рішень, аналізу інформації, формулювання висновків);

– дослідницька діяльність (залучення учнів до проведення дослідів, спостережень, експериментів, що дозволяє їм самостійно здобувати знання та розвивати дослідницькі вміння);

– проєктна діяльність (організація роботи над проєктами, що передбачають самостійний пошук інформації, її аналіз, систематизацію та презентацію);

– ігрові методи (використагння дидактичних, рольових ігор, змагань, вікторин, конкурсів, що робить навчання більш цікавим та захопливим);

– інтерактивні методи (робота в групах, парна роботу, мозковий штурм, дискусії, що сприяє активній взаємодії учнів та обміну думками);

3) використання наочності та ІКТ:

– наочні матеріали (використання малюнків, схем, таблиць, моделей, реальних предметів, щоб зробити навчальний матеріал більш зрозумілим та доступним для учнів);

– ІКТ (застосування комп’ютерних програм, мультимедійних презентацій, інтерактивних дошок, щоб зробити урок більш динамічним та цікавим);

4) забезпечення зв’язку з реальним життям:

– приклади з життя (пов’язувати навчальний матеріал з реальним життям учнів, використовувати приклади з їхнього власного досвіду);

– екскурсії та спостереження в природі (організація екскурсій та спостережень у природі, щоб учні могли безпосередньо познайомитися з навколишнім світом);

– застосування знань на практиці, створення ситуації, в яких учні можуть застосувати отримані знання на практиці;

5) врахування вікових особливостей учнів:

– опора на наочно-образне мислення, широке використання наочності, створення ситуації безпосереднього спостереження та практичної діяльності;

– часта зміна видів діяльності на уроці, використання ігрових елементів, паузи для відпочинку;

– переважання мимовільної пам’яті, створення умов для емоційного переживання навчального матеріалу, використання прикладів з життя дітей;

– формування навчальної діяльності, навчальних дій, надання дітям зразків виконання завдань, самостійнгоо контролю за своєю роботою;

– створення умов для співпраці, обміну думками, дискусій.

Застосування цих методів та прийомів у комплексі дозволить вчителю ефективно активізувати пізнавальну діяльність учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», сприяти розвитку їхніх пізнавальних інтересів, творчих здібностей та формуванню ключових компетентностей.

Як вважають дослідники О. Химинець і М. Талапканич, «серед важливих передумов ефективності процесу становлення екологічної культури школярів доцільно виділити такі, як визначення та застосування актуальних методів, прийомів, засобів навчання та виховання, які постають невіддільно одні від одних. Головною метою їх використання є те, щоб пізнання природи, будь-яка взаємодія з нею залишала в пам’яті дітей глибокий слід, впливала б на емоційно-чуттєву сферу та свідомість учнів» [50, с. 48].

У розробці методичного інструментарію для забезпечення педагогічних умов формування екологічної культури молодших школярів ми спиралися на думки вчних, зокрема Г. Ковальчук, про те, що «найбільш дієвими з виховання екологічної культури молодшого школяра виявляються такі форми організації освітньо-виховного процесу:

– інтегровані уроки;

– уроки з культурологічною спрямованістю;

– інтерактивні уроки;

– рольові ігри;

– проектна діяльність;

– дослідницькі практикуми;

– конкурси;

– виставки;

– екологічні акції;

– тематичні вечори;

– відзначення дат календаря, що стосуються природничих проблем;

– відзначення народних свят;

– благодійні заходи;

– експедиції тощо» [20, с. 19].

Курс «Я досліджую світ» передбачає використання широкого спектру методів та форм навчання: ігри, екскурсії, проєкти, робота в групах, індивідуальна робота, використання ІКТ. Це робить навчання більш цікавим та захопливим, враховує індивідуальні особливості учнів та сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності.

На наш погляд, важливим для активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є:

– інтерактивні технології, методи та прийоми на ситуативне моделювання ситуацій;

– обговорення дискусійних запитань;

–колективне та групове навчання, що сприяє залученню до освітнього процесу всіх учнів класу.

Як зауважують О. Борзик, І. Шепель, «провідною функцією учня є самостійне здобування знань під керівництвом вчителя. Так, є доцільним є використання інтерактивних методів при вивченні природничих дисциплін, у яких порушуються екологічні проблеми та знаходяться шляхи їх вирішення. Наприклад, за допомогою методу «Дерево рішень», можна з’ясувати «Вода шкідлива чи корисна», метод «Займи позицію» допоможе встановити нагальні екологічні проблеми та як з ними

бути, метод «Карусель» забезпечить свідоме засвоєння теоретичної інформації щодо порушеної проблеми та інші.

Також, є вкрай ефективними рольові ігри, вікторини інсценізаціїтощо. Ще одними ефективними методами щодо виховання екологічної культури особистості є методи розвитку критичного мислення, які реалізуються через:

– планування досліджень, визначення мети та висунення гіпотез, спостереження, аналіз та обґрунтування результатів досліджень, формулювання висновків, моделювання власних досліджень;

– пошук інформації, її аналіз, порівняння та систематизацію теоретичних положень, вміння поєднувати окремі наукові факти у загальну синергетичну картину світу;

– підприємливість, генерування нових ідей;

– уміння бачити проблему, критично оцінювати її; знаходження фективних шляхів розв’язання проблеми у рутинному житті;

– прогнозування наслідків, здійснення саморегуляції та рефлексії власної поведінки тощо.

Так, ефективними є:

– «Ромашка запитань»,

– «Фантастичні гіпотези»,

– «Кубик Блума»,

– «Філворд»,

– «Фішбоун»,

– «Кластер» тощо [4, с. 107].

У роботі з формування пізнавальної активності й виховання екологічної культури молодших школярів необхідно використовувати форми, методи, прийоми навчання та виховання у їхній нероздільній єдності, які мають бути цікавими для дітей, викликати у них бажання оберігати навколишнє середовище та сприяти орієнтації учнів на самовиховання, самоосвіту та самостійне здійснення природоохоронної діяльності у рутинному житті» (О. Борзик, І. Шепель [там само, с. 106]).

Отже, з урахуванням впливу екологічних чинників на здоров’я людини, одним із завдань системи освіти стає розвиток пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», формування особистості учня з високим рівнем екологічної культури, що необхідно розпочинати ще в молодшому шкільному віці. Проте сучасна школа, зокрема початкова, потребує вдосконалення педагогічних умов, спрямованих на гармонізацію стосунків у системі «учні – довкілля», результатом якої має стати формування у дітей дбайливого ставлення до природи.

Таким чином, розвиток пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є важливим завданням сучасної початкової освіти. Цей курс, завдяки своїй інтегрованій природі, створює сприятливі умови для формування у дітей стійкого інтересу до пізнання світу, розвитку допитливості та самостійності у навчанні.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

2.1. Результати констатувального етапу експерименту

Результати констатувального етапу цього педагогічного дослідження є відправною точкою для подальшої експериментальної роботи. Констатувальний етап спрямований на діагностику існуючого стану навчальної діяльності учнів та виявлення проблем, які потребують вирішення.

Основними завданнями констатувального етапу експерименту є:

1) вивчення теоретичних основ проблеми, аналіз наукової літератури з питань активізації навчальної діяльності молодших школярів, особливостей викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»;

2) діагностика рівня навчальної діяльності учнів, визначення рівня сформованості пізнавальних інтересів, навчальної мотивації, самостійності, активності та інших показників навчальної діяльності;

3) аналіз педагогічної практики, вивчення досвіду вчителів початкових класів щодо використання методів активізації навчальної діяльності на уроках «Я досліджую світ»;

4) виявлення проблем та потреб, визначення основних проблем, що перешкоджають активізації навчальної діяльності учнів, та формулювання потреб для подальшої експериментальної роботи.

Найчастіше на констатувальному етапі педагогічного експерименту використовуються такі методи дослідження:

– аналіз навчальних програм та підручників, вивчення змісту та структури курсу «Я досліджую світ», аналіз завдань та вправ на предмет їхньої спрямованості

на активізацію навчальної діяльності;

– опитування (анкетування, бесіди), проведення опитувань серед учнів, вчителів та батьків з метою з'ясування їхнього ставлення до навчального процесу, виявлення проблем та потреб;

– спостереження за навчальним процесом, відвідування уроків «Я досліджую світ» з метою спостереження за діяльністю учнів, методами роботи вчителя, рівнем активності та зацікавленості учнів;

– аналіз результатів навчальної діяльності учнів, аналіз контрольних робіт, самостійних робіт, результатів виконання проектів та інших видів навчальної діяльності.

Педагогічний експеримент (констатувальний зріз) – це проведення діагностичних завдань, тестів, спрямованих на виявлення рівня сформованості показників навчальної діяльності.

Результати констатувального етапу можуть бути представлені у вигляді:

– аналітичної довідки, в якій описуються результати аналізу теоретичних джерел, педагогічної практики та результатів діагностики;

– таблиць та діаграм, які наочно відображають рівень сформованості показників навчальної діяльності учнів.

– висновків, в яких формулюються основні проблеми та потреби, що потребують вирішення в ході експериментальної роботи.

Результати констатувального етапу можть бути представлені у вигляді теоретичного аналізу; діагностики учнів; рівня їхньої пізнавальної мотивації, сформованості вмінь самостійної роботи, переважання репродуктивних методів навчання тощо; аналізу педагогічної практики, використання активних методів навчання, врахування індивідуальних особливостей учнів.

Загалом, кнстатувальний етап є фундаментом для успішного проведення подальшого дослідження, ретельно проведена діагностика та аналіз існуючого стану дозволить розробити ефективні методи активізації навчальної діяльності та досягти позитивних результатів.

Педагогічний експеримент проходив у два етапи:

1) теоретичний етап, на якому було визначено сферу дослідження, наукову проблему; вивчалась педагогічна і навчально-методична література з цього питання, досвід роботи вчителів початкових класів з проблем розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в учнів 3-го класу; формулювалася гіпотеза і завдання дослідження.

2) практичний етап експериментального дослідження був пов'язаний із розробкою шляхів реалізації гіпотези і розв'язанням завдань експерименту, проведенням експерименту у 3-му класі з метою перевірки гіпотези, продовженням та узагальненням вивчення стану досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці.

На кінцевому етапі проводився аналіз та узагальнення експериментальних даних, оформлялася кваліфікаційна робота та з'ясовувалися подальші перспективи використання розробленої методики розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Педагогічний експеримент у контексті нашого дослідження було проведено на базі Запорізької гімназії № 5 Запорізької міської ради Запорізької області. В експерименті взяли участь учні й учителі 3-А (додаток А) та 3-Б класів (додаток Б) – разом 52 учні та 2 вчителі.

Експериментальною групою (ЕГ) було визначено 3-А клас, контрольною групою (КГ) педагогічного експерименту – 3-Б клас,

Вся дослідна робота відбувалася впродовж семи місяців під час педагогічного експерименту.

На констатувальному етапі експерименту після формування експериментальної та контрольної груп, на підставі вивчення та попереднього діагностування, нами було складено план дослідницької роботи, для визначення рівнів активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у третіх класах гімназії окреслено діагностичні методи розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час

вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: опитування у формі бесіди); спостереження; педагогічний експеримент (табл. 2. 1).

Таблиця 2.1

Методи діагностики розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Методи	Зміст методу
Бесіди	Індивідуальні бесіди: спілкування з учнями про їхні інтереси, ставлення до навчання, улюблені предмети та види діяльності. Фронтальні бесіди: запитання, що стимулюють до роздумів та висловлення власної думки.
Спостереження	За поведінкою на уроці: звертання уваги на активність учнів під час обговорень, їхню зацікавленість у виконанні завдань, кількість та якість запитань, які вони ставлять. За виконанням завдань: аналіз, як учні підходять до виконання завдань, чи проявляють ініціативу, чи намагаються знайти нестандартні рішення. Під час групової роботи: за роллю учня в групі, його внеском у спільну роботу, вмінням співпрацювати та слухати інших.
Анкетування та опитування	Анкети або опитувальники для з'ясування: – рівня зацікавленості учнів предметом; – мотивації до навчання; – ставлення до різних видів навчальної діяльності; – наявності пізнавальних інтересів поза школою.
Аналіз письмових робіт	Творчі роботи (аналіз змісту та оформлення творчих робіт учнів, звертаючи увагу на оригінальність ідей, глибину розкриття теми та самостійність виконання); Контрольні роботи та тести (оцінка не лише правильності відповідей, але й способів розв'язання задач, логіку міркувань.

Продовження таблиці 2.1

Використання діагностичних методик	Методика «Незакінчені речення»: закінчити речення, наприклад: «Найбільше мені подобається на уроках «Я досліджую світ»…», «Я хотів би дізнатися більше про…». Методика «Кольорові картки»: оцінити своє ставлення до певного виду діяльності за допомогою кольорових карток (наприклад, зелений – подобається, жовтий – нейтрально, червоний – не подобається).
Педагогічний експеримент	Виявлення рівня активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Розробка формувальних заходів та методичних рекомендацій щодо створення педагогічних умов активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Діагностика розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є важливим інструментом для вчителя, щоб зрозуміти рівень зацікавленості учнів у навчанні, їхню здатність до самостійного пошуку знань та розвитку мислення. Існує кілька методів та підходів до такої діагностики.

1. Спостереження:

1) за поведінкою на уроці (звертається увага на активність учнів під час обговорень, їхню зацікавленість у виконанні завдань, кількість та якість запитань, які вони ставлять);

2) за виконанням завдань (аналіз, як учні підходять до виконання завдань, чи проявляють ініціативу, чи намагаються знайти нестандартні рішення);

3) під час групової роботи (спостереження за роллю учня в групі, його внеском у спільну роботу, вмінням співпрацювати та слухати інших).

2. Бесіди:

1) індивідуальні бесіди (спілкування з учнями про їхні інтереси, ставлення до навчання, улюблені предмети та види діяльності);

2) фронтальні бесіди (запитання, що стимулюють до роздумів та висловлення власної думки).

3. Анкетування та опитування: розробляються анкети або опитувальники, які допоможуть з'ясувати: рівень зацікавленості учнів предметом; мотивацію до навчання; ставлення до різних видів навчальної діяльності; наявність пізнавальних інтересів поза школою.

4. Аналіз письмових робіт: аналіз змісту та оформлення творчих робіт учнів, звертаючи увагу на оригінальність ідей, глибину розкриття теми та самостійність виконання; контрольні роботи та тести тощо.

5. Використання діагностичних методик (методика «Незакінчені речення»: «Мені найдужче запам'яталося на уроках «Я досліджую світ»…», «Мені хотілося би більше би дізнатися про такі факти …»; методика «Кольорові картки»: на виявлення ставлення дітей до певного виду діяльності за допомогою кольорових карток (наприклад, зелений – подобається, жовтий – нейтрально, червоний – не подобається) тощо).

Критерії оцінювання пізнавальної активності:

– наявність пізнавального інтересу (учень проявляє цікавість до нового матеріалу, ставить запитання, прагне дізнатися більше);

– активність на уроці (учень бере активну участь в обговореннях, виконанні завдань, пропонує власні ідеї);

– самостійність (учень здатен самостійно виконувати завдання, шукати інформацію, робити висновки);

– ініціативність (учень проявляє ініціативу у навчальній діяльності, пропонує власні проекти та дослідження);

– творчість (учень демонструє нестандартний підхід до розв'язання задач, генерує оригінальні ідеї).

Доцільно зазначити, що діагностика має бути комплексною та систематичною, використовуючи різні методи та підходи, вчитель зможе отримати

повну картину розвитку пізнавальної активності кожного учня та своєчасно скоригувати навчальний процес.

Анкета для учнів

Чи подобаються тобі уроки «Я досліджую світ»?

Що тобі найбільше подобається на цих уроках?

Чи хотів би ти дізнатися більше про щось, що вивчали на уроках?

Чи ставиш ти запитання на уроках?

Чи виконуєш ти домашні завдання з цікавістю?

Чи розповідаєш ти вдома про те, що вивчав на уроках «Я досліджую світ»?

Метод опитування є цінним інструментом у дослідженні активізації навчальної діяльності учнів початкової школи під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Він дозволяє отримати інформацію безпосередньо від учнів про їхні думки, почуття, мотивацію та досвід, пов'язані з навчанням. Існує кілька видів опитування, які можна використовувати в цьому контексті:

1. Усне опитування (бесіда, інтерв’ю):

– індивідуальні бесіди: вчитель проводить індивідуальні розмови з учнями, задаючи питання про їхнє ставлення до предмету, улюблені теми, труднощі, з якими вони стикаються, та способи, які допомагають їм краще вчитися, цей метод дозволяє отримати більш глибоку та детальну інформацію про кожного учня;

– фронтальне опитування: вчитель задає питання всьому класу, стимулюючи учнів до обговорення та висловлення своєї думки, цей метод сприяє активізації мислення та розвитку комунікативних навичок;

– групові інтерв’ю (фокус-групи): вчитель проводить бесіду з невеликою групою учнів, обговорюючи конкретні аспекти навчальної діяльності, цей метод дозволяє отримати більш різноманітні точки зору та стимулює учнів до взаємодії.

2. Письмове опитування (анкетування):

– анкети з відкритими питаннями: учні відповідають на питання у вільній формі, висловлюючи свої думки та враження, цей метод дозволяє отримати більш розгорнуті та особисті відповіді;

– нкети із закритими питаннями (тести, опитувальники з варіантами відповідей): учні обирають один або кілька варіантів відповідей із запропонованих, цей метод дозволяє швидко зібрати та обробити велику кількість даних;

– комбіновані анкети: поєднують відкриті та закриті питання, забезпечуючи як кількісні, так і якісні дані.

Питання для усного опитування учнів з курсу «Я досліджую світ»

Що тобі найбільше подобається вивчати на уроках «Я досліджую світ»?

Які теми були для тебе найцікавішими? Чому?

Чи виникають у тебе труднощі під час вивчення цього предмету? Які саме?

Що допомагає тобі краще зрозуміти новий матеріал?

Чи хотів би ти дізнатися більше про щось конкретне?

Як ти вважаєш, чи корисні знання, які ти отримуєш на цих уроках, у повсякденному житті?

Питання для письмового опитування (анкети) учнів з курсу «Я досліджую світ»

Оціни свій інтерес до уроків «Я досліджую світ» за шкалою від 1 до 5 (1 – зовсім не цікаво, 5 – дуже цікаво).

Які види діяльності на уроках тобі подобаються найбільше? (Виберіть кілька варіантів: досліди, спостереження, ігри, робота в групах, перегляд відео, тощо).

Чи вважаєш ти, що уроки «Я досліджую світ» допомагають тобі краще розуміти навколишній світ? (Так/Ні/Важко відповісти).

Напиши, що б ти хотів змінити або додати до уроків «Я досліджую світ».

Переваги методу опитування: отримання інформації безпосередньо від учнів; можливість з’ясувати мотивацію, інтереси та потреби учнів; створення умов для зворотного зв’язку та покращення навчального процесу; розвиток комунікативних навичок учнів (при усному опитуванні).

Серед недоліків методу опитування можна вказати на такі, як: суб’єктивність відповідей; можливість впливу вчителя на відповіді учнів (при усному опитуванні); трудомісткість обробки даних (при великій кількості респондентів та відкритих питаннях).

Рекомендації щодо використання методу опитування:

– чітко формулюйте питання, щоб вони були зрозумілими для учнів;

– забезпечте анонімність опитування (за потреби), щоб учні могли відверто висловлювати свою думку;

– використовуйте різні види опитування для отримання більш повної інформації;

– аналізуйте отримані дані та використовуйте їх для покращення навчального процесу тощо.

Використання методу опитування в поєднанні з іншими методами дослідження (спостереження, аналіз письмових робіт, тестування) дозволить отримати повну та об’єктивну картину активізації навчальної діяльності учнів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Метод спостереження є надзвичайно цінним інструментом у дослідженні активізації навчальної діяльності учнів початкової школи, особливо в контексті інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Він дозволяє вчителю безпосередньо бачити, як учні взаємодіють з навчальним матеріалом, як проявляють свою зацікавленість, активність та розуміння.

Сутність методу спостереження полягає в тому, що це – цілеспрямоване, систематичне та планомірне сприйняття та фіксація фактів і явищ, що відбуваються в навчальному процесі, воно передбачає уважне стеження за поведінкою учнів, їхніми реакціями, діями та висловлюваннями під час уроків та інших навчальних ситуацій.

Виокремлюють такі види спостереження:

1) за цільовою спрямованістю:

– цілеспрямоване (спостереження з чітко визначеною метою, наприклад, дослідження рівня зацікавленості учнів певною темою або ефективності використання певного методу навчання);

– нецілеспрямоване (випадкове) – спостереження без попередньо визначеної мети, що дозволяє виявити неочікувані аспекти навчального процесу;

2) за тривалістю:

– тривале (спостереження протягом тривалого періоду часу, наприклад, протягом кількох уроків або тижнів);

– короткочасне (спостереження протягом короткого проміжку часу, наприклад, під час виконання конкретного завдання);

3) за способом фіксації:

– за допомогою записів (ведення щоденника спостережень, заповнення спеціальних бланків або таблиць);

– за допомогою аудіо- та відеозапису (фіксація навчального процесу на технічні носії);

4) за ступенем втручання дослідника:

– ключене (дослідник бере безпосередню участь у навчальному процесі);

– невключене (дослідник спостерігає збоку, не втручаючись у події).

У контексті курсу «Я досліджую світ» можна спостерігати зацікавленість учнів, міміку, жести, висловлювання, питання, активність під час обговорень; активність на уроці, уасть у виконанні завдань, ініціатива, пропозиції, взаємодію з іншими учнями; розуміння навчального матеріалу, правильність відповідей, здатність пояснювати, застосовувати знання на практиці; вміння працювати в групі, співпраця, розподіл ролей, вміння слухати та поважати думку інших; ставлення до дослідження, бажання проводити досліди, спостереження, експерименти.

Переваги методу спостереження: дозволяє отримати безпосередню інформацію про навчальний процес, дає можливість побачити реальну поведінку учнів у природних умовах, дозволяє виявити неочікувані аспекти навчальної діяльності.

Недоліками методу спостереження є: суб’єктивність спостерігача, можливість впливу присутності спостерігача на поведінку учнів, трудомісткість.

Педагогічний експеримент є потужним інструментом для дослідження ефективності педагогічних впливів, зокрема, для визначення рівня активізації навчальної діяльності учнів початкової школи під час вивчення інтегрованого курсу

«Я досліджую світ». Він дозволяє не просто констатувати наявність певного рівня активності, а й дослідити вплив конкретних методів,

Сутність педагогічного експерименту полягає в тім, що це – науково організоване дослідження, спрямоване на перевірку ефективності нововведень у навчально-виховному процесі, він передбачає створення спеціальних умов, які дозволяють виявити причинно-наслідкові зв'язки між педагогічними впливами та результатами навчання.

Етапи проведення педагогічного експерименту:

1) підготовчий етап (визначення проблеми та теми дослідження, формулювання чіткої проблеми, наприклад: «Які методи навчання сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення теми «Пори року» в курсі «Я досліджую світ»?»; аналіз літератури та існуючої практики, огляд наукових праць та методичних розробок з даної теми; формулювання гіпотези; визначення мети та завдань експерименту; вибір методів дослідження (окрім спостереження та опитування, можуть використовуватись тестування, аналіз продуктів діяльності учнів);

2) констатувальний етап (діагностика початкового рівня активізації навчальної діяльності, використання методів спостереження, опитування, тестування для визначення рівня активності учнів до початку експерименту, створення контрольної та експериментальної груп (за можливості);

3) формувальний (експериментальний) етап (упровадження експериментальної методики: застосування в експериментальній групі розроблених методів та прийомів, спрямованих на активізацію навчальної діяльності. В контрольній групі навчання відбувається за традиційною методикою, апроводиться постійне спостереження та фіксація результатів, регулярне спостереження за учнями, збір даних про їхню активність, зацікавленість, успішність);

4) контрольний етап (повторна діагностика рівня активізації навчальної діяльності, проведення повторного дослідження в обох групах для порівняння результатів та визначення ефективності експериментальної методики; статистична обробка даних, аналіз отриманих даних за допомогою статистичних методів для підтвердження або спростування гіпотези);

5) аналітичний етап (інтерпретація результатів, формулювання висновків про ефективність експериментальної методики та її вплив на активізацію навчальної діяльності учнів, оформлення результатів дослідження, написання звіту, статті або доповіді; визначення критеріїв оцінювання активізації навчальної діяльності).

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту в межах нашого дослідження було:

– встановлення взаємозв'язку ціннісного ставлення учнів до пізнання нового матеріалу;

– виявлення рівня уявлень молодших школярів про знання загалом й екологічну культуру зокрема.

Одним із завдань дослідження стала розробка методики діагностування рівня розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», яке розпочалося на констатувальному етапі, що є важливим складником цілісного педагогічного експерименту й дає можливість з'ясувати стан визначеної проблеми та окреслити шляхи її вирішення.

На основі рекомендацій щодо норм оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів з природознавства, рекомендованих Міністерством освіти України ми визначили наступні критерії та рівні оцінювання:

а) «повні уявлення»:

– учень глибоко, ґрунтовно, послідовно розкриває зміст екологічних завдань;

– висловлені твердження ілюструє прикладами з власних спостережень;

– без допомоги вчителя аналізує, порівнює, класифікує предмети і явища природи, застосовує на практиці набуті знання;

б) «неповні уявлення»:

– учень легко орієнтується на місцевості, робить необхідні висновки;

– фіксує результати спостережень природи рідного краю і самостійно, акуратно їх оформляє;

– з легкою допомогою вчителя аналізує, порівнює, класифікує предмети і явища природи, застосовує на практиці набуті знання;

– при викладі матеріалу учень припускається незначних помилок, йому важко ілюструвати відповідь прикладами з власних спостережень;

– переважає інколи поверхнева обізнаність в галузі екологічних знань;

– робить неповні узагальнення та висновки,

в) «фрагментарніуявлення»:

– екологічні знання поверхневі;

– учневі важко (або він зовсім не може) самостійно підтвердити відповідь прикладами;

– відповідь непослідовна, фрагментарна, неточна.

Результати опитування учнів щодо виявлення рівня розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-А класі відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати опитування учнів щодо виявлення рівня розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-А класі

Зміст уявлення	Уявлення молодших школярів про знання		
Мета навчання	25%	40%	35%
Значення для людини знань про світ і природі	30%	50%	20%
Користь від знаь для культурної людини	30%	55%	15%
Що значить активно навчатися?	28%	42%	30%
Чи цікаво тобі дізнаватися щось нове?	45%	50%	5%

Опитування учнів є важливим методом для виявлення рівня розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Воно дозволяє отримати безпосередню інформацію від самих учнів про їхні інтереси, мотивацію, ставлення до навчання та розуміння матеріалу.

Індивідуальна бесіда: вчитель проводить розмову з кожним учнем окремо, задаючи питання та стимулюючи до розгорнутих відповідей, цей вид опитування дозволяє отримати глибоку інформацію про кожного учня.

Фронтальне опитування: вчитель задає питання всьому класу, спонукаючи учнів до обговорення та висловлення своїх думок, цей метод сприяє розвитку комунікативних навичок та активізації мислення.

Результати опитування уявлень про навчальну діяльність і користь знань джля людини в 3-Б класі представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати опитування учнів щодо виявлення рівня розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-Б класі

Зміст уявлення	Уявлення молодших школярів про знання		
Мета навчання	24%	41%	35%
Значення для людини знань про світ і природі	38%	52%	20%
Користь від знаь для культурної людини	30%	53%	17%
Що значить активно навчатися?	25%	41%	34%
Чи цікаво тобі дізнаватися щось нове?	45%	45%	10%

Опитування є важливим доповненням до інших методів дослідження (спостереження, аналіз письмових робіт, тестування) та дозволяє отримати цілісне уявлення про рівень розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Критерії оцінювання пізнавальної активності за результатами опитування:

– наявність пізнавального інтересу (учень висловлює зацікавленість до предмета, ставить запитання, прагне дізнатися більше);

– мотивація до навчання (учень розуміє важливість навчання, прагне досягти успіху);

– активність (учень бере активну участь в обговореннях, виконанні завдань, пропонує власні ідеї);

– самостійність (учень здатен самостійно виконувати завдання, шукати інформацію, робити висновки);

– творчість (учень демонструє нестандартний підхід до розв'язання завдань, генерує оригінальні ідеї).З метою визначення рівня сформованості активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» були запропоновані завдання, результати виконання яких наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати виконання молодшими школярами завдань на виявлення сформованості активізації навчальної діяльності

Етапи	Рівні навчальних досягнень учнів (осіб)			
	Високий	Достатній	Середній	Початковий
Учні 3-А класу	5	15	5	1
Учні 3-Б класу	3	15	7	1

Дані таблиці показують, що якість виконання завдання в обох класах – приблизно однакова.

Потім було розроблено формувальні заходи, спрямовані на активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ. Доброзичлива атмосфера в класі, підтримка та взаємодопомога сприяють активному залученню учнів до навчального процесу. Молодші школярі повинні мати можливість самостійно виконувати завдання, шукати інформацію та робити висновки.

2.2. Створення педагогічних умов для активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Педагогічні умови для активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – це сукупність чинників освітнього процесу, які сприяють підвищенню пізнавальної активності, зацікавленості та мотивації учнів до навчання, створення таких умов є ключовим завданням вчителя початкових класів.

Умова – «обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь, а також правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу будь-чого. В широкому розумінні як умова може розглядатися ситуація, в якій ефективно й результативно проходить процес спланованої діяльності» [5, с. 450].

Це – середовище, в якому з’являється й розвивається той чи інший процес, і поза цим середовищем не існують [45, с. 91], «зовнішні обставини, які детермінують появу певного явища, результату цілеспрямованої діяльності» [47, с. 524].

Створення педагогічних умов для активізації навчальної діяльності молодших школярів у початковій школі є ключовим завданням сучасного педагога. Активна навчальна діяльність – це не просто слухання та запам’ятовування, а й усвідомлене здобуття знань, розвиток мислення, формування вмінь та навичок. Розглянемо основні педагогічні умови, що сприяють активізації навчальної діяльності молодших школярів.

Формування позитивної мотивації до навчання молодших школярів та для активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» досягається через:

– створення ситуацій успіху для кожного учня;

– використання заохочень, похвали та позитивної оцінки;

– пов’язання навчального матеріалу з інтересами та потребами учнів;

– використання ігрових форм навчання.

Створення проблемних ситуацій стимулює учнів до пошуку рішень, активізують мислення та розвивають дослідницькі навички. Забезпечення емоційної підтримки допомагає створити атмосферу довіри та взаємоповаги, де кожен учень відчуває себе комфортно та може вільно висловлювати свої думки.

Забезпечення зв'язку навчання з життям, використання прикладів з реального життя, що робить навчання більш зрозумілим та цікавим для учнів. Використання інтерактивних методів навчання (ігри, дискусії, робота в групах, проєкти, досліди, рольові ігри, мозковий штурм) активізує учнів, сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння співпрацювати.

Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), мультимедійних презентацій, відео, інтерактивних вправ, онлайн-ресурсів – це робить навчання більш наочним, цікавим та динамічним.

Врахування індивідуальних особливостей учнів (темп навчання, рівень знань, інтереси) при організації навчальної діяльності наближає навчання до кожного учня і робить його доступнішим.

Використання різноманітних форм організації навчальної діяльності (фронтальна, групова, парна, індивідуальна робота) широко урізноманітнює освітній процес.

Організаційно-педагогічні умови (створення сприятливого навчального середовища, оформлення класу, наявність необхідного обладнання та навчальних матеріалів, оптимальна організація уроку, чітка структура уроку, раціональний розподіл часу, зміна видів діяльності) є дуже важливим аспектом в активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Створення умов для самостійної роботи учнів, забезпечення учнів необхідними матеріалами та інструкціями для самостійного виконання завдань, регулярна перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності, надання учням конструктивних коментарів та рекомендацій – необхідна умова активізації навчальної діяльності молодших школярів.

Психолого-педагогічні умови (розвиток пізнавальних процесів, уваги, пам’яті, мислення, уяви, використання спеціальних вправ та завдань для розвитку цих процесів, формування вміння вчитися, навчання учнів прийомам самостійної роботи, планування, організації та контролю своєї навчальної діяльності, створення ситуацій успіху, забезпечення можливості кожному учневі відчути себе успішним, що сприяє підвищенню мотивації та самооцінки – активізують освітній процес та діяльність учнів.

Особистісно-орієнтований підхід, врахування індивідуальних потреб та інтересів кожного учня підсилюють індивідуалізацію освітнього процесу.

Активізація навчальної діяльності – це процес, що потребує постійної уваги та зусиль з боку вчителя. Не існує універсальних рецептів, кожен вчитель повинен враховувати особливості своїх учнів та створювати умови, які будуть найбільш ефективними для них. Важливо використовувати комплексний підхід, поєднуючи різні методи та прийоми навчання.

Створення педагогічних умов сприяє підвищенню якості освіти в початковій школі, формуванню в учнів стійкого інтересу до навчання та розвитку їхніх пізнавальних здібностей.

Матеріально-технічна база, режим її функціонування, кількість і склад учнів, наявність кваліфікованого педагогічного колективу, соціальні потреби забезпечують освітній процес через зміст, структуру, інші дидактичні категорії та сприяють досягненню ефективного результату.

Як зазначає О. Пєхота, педагогічними умовами є категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об’єктивно склалися чи суб’єктивно створені та є необхідними для досягнення конкретної педагогічної мети [30, с. 87].

Педагогічні умови – це щтучно створені зовнішні обставини, за яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, опосередкований активністю особистості, групою людей.

Педагогічними умовами називають сукупність об’єктивних можливостей (змісту, форм, методів, матеріально-технічного забезпечення) та суб'єктивних

факторів (діяльності педагога, особливостей учнівського колективу, психологічного клімату), що забезпечують ефективне функціонування педагогічного процесу та досягнення визначених освітніх цілей.

Простіше кажучи, це ті обставини, які створюються навмисно або існують об'єктивно, і від яких залежить успіх навчання та виховання. Вони охоплюють все, що впливає на процес навчання: від змісту підручника до емоційної атмосфери в класі. Зміст навчальних програм та підручників: відповідність віковим особливостям, науковість, актуальність, практична спрямованість; відбір навчального матеріалу: логічність, послідовність, доступність, міжпредметні зв’язки; використання додаткових матеріалів: наочність, дидактичні матеріали, електронні ресурси.

Організаційно-методичні умови включають: форми організації навчальної діяльності (урок, екскурсія, проєкт, гра, індивідуальна робота, групова робота), методи навчання (пояснювально-ілюстративний, проблемний, дослідницький, інтерактивний), прийоми навчання (створення проблемних ситуацій, використання наочності, дидактичні ігри, робота з різними джерелами інформації), технології навчання (особистісно-орієнтоване навчання, розвивальне навчання, технології критичного мислення), організацію навчального простору.

Психолого-педагогічні умови забезпечують комфортне та ефективне навчання з точки зору психології та педагогіки. Вони включають створення сприятливого психологічного клімату, доброзичливі стосунки між учнями та вчителем, атмосфера довіри та взаємоповаги, врахування індивідуальних особливостей учнів, темп навчання, рівень знань, інтереси, здібності, формування позитивної мотивації до навчання, створення ситуацій успіху, підтримка, заохочення, розвиток пізнавальних процесів, формування вміння вчитися, навчання учнів прийомам самостійної роботи, планування та контролю своєї навчальної діяльності.

Важливими є і матеріально-технічні умови – забезпечення навчального процесу необхідними ресурсами. Вони включають наявність навчального обладнання (комп’ютери, проектори, інтерактивні дошки, лабораторне

обладнання), забезпечення навчальними матеріалами (підручники, зошити, дидактичні матеріали, наочність), стан приміщень (освітлення, вентиляція, температурний режим).

Створення сприятливих педагогічних умов є необхідною умовою для успішного навчання та виховання. Вони сприяють підвищенню мотивації до навчання, активізації пізнавальної діяльності, кращому засвоєнню знань, умінь та навичок, розвитку особистості учня, створенню комфортної та безпечної навчальної атмосфери.

Педагогічні умови – це комплексний фактор, який охоплює всі аспекти навчального процесу та відіграє вирішальну роль у досягненні освітніх цілей.

У процесі дослідження нами визначено педагогічні умови активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»:

1) створення педагогічно комфортного освітнього середовища в початкових класах;

2) моделювання ігрової діяльності з метою активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»;

3) забезпечення тісного зв’язку навчання з життям, що сприяє активізації навчальної діяльності.

Розглянемо детальніше кожну з вищезазначених педагогічних умов та шляхи їхньої реалізації.

Створення педагогічно комфортного освітнього середовища в початкових класах є надзвичайно важливим для успішного навчання та розвитку дитини. Таке середовище сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, розвитку пізнавальної активності, емоційному благополуччю та соціальній адаптації учнів.

Основні складові педагогічно комфортного освітнього середовища:

1) фізичне середовище:

– безпека та гігієна: дотримання санітарно-гігієнічних норм (освітлення, вентиляція, температурний режим, чистота), забезпечення безпеки дітей (відсутність травмонебезпечних предметів, контроль за поведінкою)4

– організація простору: зручне розташування меблів, наявність зон для різних видів діяльності (навчальна, ігрова, відпочинкова), достатня кількість місця для пересування;

– стетичне оформлення: створення затишної та приємної атмосфери в класі (кольорова гама, озеленення, виставка дитячих робіт);

– технічне забезпечення: наявність необхідного обладнання та матеріалів (дошка, проектор, комп'ютер, дидактичні матеріали, ігри);

2) психологічне середовище:

– доброзичлива атмосфера: створення атмосфери довіри, взаємоповаги, підтримки та емпатії між учителем та учнями, а також між самими учнями;

– відсутність дискримінації та булінгу: забезпечення рівного ставлення до всіх учнів, запобігання випадкам цькування та агресії;

– емоційна підтримка: створення ситуацій успіху для кожного учня, заохочення, похвала, позитивна оцінка досягнень;

– створення ситуацій вибору: надання учням можливості вибору завдань, видів діяльності, тем для дослідження, що сприяє розвитку самостійності та відповідальності;

– формування позитивної самооцінки: допомога учням у розвитку впевненості у своїх силах, підтримка їхніх ініціатив та творчих проявів;

3) організаційно-методичне середовище:

– особистісно-орієнтоване навчання: врахування індивідуальних особливостей учнів (темп навчання, рівень знань, інтереси, здібності);

– використання інтерактивних методів навчання: ігри, дискусії, робота в групах, проєкти, досліди, рольові ігри, мозковий штурм – ці методи активізують учнів, сприяють розвитку комунікативних навичок та вміння співпрацювати;

– застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ): мультимедійні презентації, відео, інтерактивні вправи, онлайн-ресурси – це робить навчання більш наочним, цікавим та динамічним;

– диференційований та індивідуальний підхід: врахування індивідуальних особливостей учнів (темп навчання, рівень знань, інтереси) при організації навчальної діяльності;

– икористання різноманітних форм організації навчальної діяльності: фронтальна, групова, парна, індивідуальна робота.

– забезпечення зворотного зв’язку: регулярна перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності, надання учням конструктивних коментарів та рекомендацій;

4) професійна компетентність вчителя:

– педагогічна майстерність: вміння створювати сприятливу навчальну атмосферу, застосовувати ефективні методи та прийоми навчання, враховувати індивідуальні особливості учнів;

– емоційна стійкість та емпатія: здатність до співпереживання, розуміння емоційного стану учнів, вміння регулювати конфліктні ситуації;

– постійний професійний розвиток: прагнення до самовдосконалення, вивчення нових методик та технологій навчання.

Конкретні приклади створення комфортного середовища: оформлення класу (створення тематичних куточків, використання дитячих малюнків та поробок для декорування, наявність кімнатних рослин), організація ранкових зустрічей (створення позитивного настрою на початку дня, обговорення важливих питань, проведення ігор та вправ на згуртування колективу), використання ігрових методів навчання (проведення дидактичних ігор, рольових ігор, квестів, що сприяє активізації пізнавальної діяльності та розвитку інтересу до навчання), створення проєктів та досліджень (надання учням можливості самостійно досліджувати цікаві для них теми, що сприяє розвитку дослідницьких навичок та творчого мислення), співпраця з батьками (залучення батьків до навчального процесу, проведення спільних заходів, обмін інформацією про успіхи та труднощі учнів).

Створення педагогічно комфортного освітнього середовища – це комплексна та постійна робота, яка потребує зусиль з боку вчителя, адміністрації школи, батьків та самих учнів. Однак, результати цієї роботи – успішне навчання, гармонійний розвиток та емоційне благополуччя дітей – варті витрачених зусиль.

Моделювання ігрової діяльності є ефективним засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів, особливо в контексті інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Гра для дитини – це природний спосіб пізнання світу, тому використання ігрових методів дозволяє зробити навчання цікавим, захопливим та результативним.

Моделювання в ігровій діяльності передбачає створення ситуацій, що імітують реальні або уявні події, явища, процеси, з метою засвоєння знань, формування вмінь та розвитку певних якостей. У контексті курсу «Я досліджую світ» це може бути моделювання природних явищ, історичних подій, соціальних ситуацій тощо.

Види ігрової діяльності, які можна моделювати:

1) сюжетно-рольові ігри: учні виконують певні ролі, імітуючи діяльність дорослих або персонажів, наприклад, «експедиція в Антарктиду», «засідання екологічної організації», «подорож у минуле»;

2) дидактичні ігри: ігри з правилами, спрямовані на засвоєння конкретних знань, умінь та навичок, наприклад, лото «Пори року», доміно «Тварини України», вікторина «Історичні події»;

3) імітаційні ігри: моделювання певних процесів або явищ. Наприклад, моделювання кругообігу води в природі, виверження вулкана, роботи сонячного годинника;

4) ігри-драматизації: інсценування літературних творів, історичних подій або соціальних ситуацій.

Етапи моделювання ігрової діяльності

1. Підготовка:

– визначення мети гри та її зв’язку з навчальною темою;

– розробка сценарію гри, визначення ролей та правил;

– підготовка необхідного обладнання та матеріалів;

– пояснення правил гри учням.

2. Проведення гри:

– розподіл ролей між учнями;

– імітація заданої ситуації;

– контроль за дотриманням правил гри;

– створення атмосфери зацікавленості та емоційного піднесення.

3. Аналіз гри:

– обговорення результатів гри;

– виділення ключових моментів та засвоєних знань.

4. Рефлексія учнів щодо своїх вражень та досвіду.

Приклади моделювання ігрової діяльності в курсі «Я досліджую світ»:

1) тема «Історія України»: Ігри-драматизації, де учні інсценують історичні події або відтворюють побут давніх українців;

2) тема «Пори року»: сюжетно-рольова гра «Метеорологічна станція», де учні виконують ролі метеорологів, спостерігають за погодою, фіксують дані та роблять прогнози;

3) тема «Тварини»: дидактична гра «Хто де живе?», де учні розподіляють картки із зображеннями тварин за їхнім місцем проживання;

2) тема «Рослини»: імітаційна гра «Подорож насінинки», де учні моделюють процес проростання насінини, її розвиток та розповсюдження.

Педагогічні умови ефективного моделювання ігрової діяльності:

– відповідність віковим особливостям учнів: ігри повинні бути цікавими та зрозумілими для молодших школярів;

– зв’язок з навчальною програмою: ігри повинні сприяти засвоєнню знань та формуванню вмінь, передбачених програмою;

– створення позитивної емоційної атмосфери: гра повинна приносити задоволення та стимулювати пізнавальний інтерес;

– активна участь вчителя: вчитель повинен бути організатором гри, консультантом та помічником для учнів.

Рефлексія та аналіз є дуже важливими, адже необхідно завжди обговорювати результати гри та робити висновки.

Результати використання моделювання ігрової діяльності: підвищення пізнавальної активності та мотивації до навчання, краще засвоєння навчального матеріалу, розвиток комунікативних навичок та вміння співпрацювати, формування позитивного емоційного ставлення до навчання, розвиток творчих здібностей та уяви.

Гра – це не просто розвага, а потужний інструмент розвитку та навчання, особливо для дітей молодшого шкільного віку. Вона є одним з найпривабливіших видів діяльності для дитини, оскільки відповідає її природним потребам у русі, дослідженні та емоційному переживанні. Розглянемо детальніше, чому гра є важливим методом навчання та засобом всебічного розвитку учнів.

Гра – це засіб всебічного розвитку:

1) фізичний розвиток: рухливі ігри сприяють розвитку моторики, координації рухів, спритності, сили та витривалості;

2) соціальний розвиток: ігри вчать дітей спілкуватися, домовлятися, співпрацювати, ділитися, дотримуватися правил, розв'язувати конфлікти та поважати інших;

3) емоційний розвиток: гра дозволяє дітям виражати свої емоції, переживати різні ситуації, вчитися контролювати свої почуття та розвивати емпатію;

4) інтелектуальний розвиток: ігри стимулюють мислення, пам’ять, увагу, уяву, творчість, логіку та кмітливість, вони вчать дітей аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки та приймати рішення;

5) мовленнєвий розвиток: ігри сприяють збагаченню словникового запасу, розвитку зв’язного мовлення, вмінню висловлювати свої думки та слухати інших.

Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів відбувається через гру, яка викликає у дітей інтерес до навчання, стимулює їхню допитливість та бажання дізнаватися нове. Вони залучаються до активної діяльності, а не просто пасивно сприймають інформацію. Засвоєння знань проходить у доступній формі:

Гра дозволяє подавати навчальний матеріал у цікавій та зрозумілій для дітей формі. Вони засвоюють знання не як сухі факти, а як частину захопливої діяльності.

У грі діти мають можливість застосовувати свої знання на практиці, виконувати різні завдання та вчитися розв'язувати проблеми. Гра створює на уроці атмосферу радості, захоплення та позитивних емоцій, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Гра допомагає дітям зрозуміти цінність навчання та сформувати позитивне ставлення до нього.

Види ігор, які можна використовувати з метою активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»:

1) дидактичні ігри (спеціально розроблені ігри, спрямовані на засвоєння конкретних знань, умінь та навичок, наприклад, ігри на розвиток пам'яті, уваги, мислення, мовлення, математичних навичок);

2) рухливі ігри (ігри з фізичними вправами, що сприяють розвитку моторики, координації рухів та фізичної витривалості);

3) сюжетно-рольові ігри (ігри, в яких діти виконують певні ролі та імітують життєві ситуації);

4) настільні ігри (ігри з використанням ігрового поля, фішок, кубиків тощо);.

5) комп'ютерні ігри (освітні комп'ютерні програми та ігри, що сприяють засвоєнню навчального матеріалу).

Гра повинна відповідати віковим особливостям учнів та навчальній меті уроку, а правила гри повинні бути чіткими та зрозумілими. Гра повинна створювати позитивну емоційну атмосферу, після гри необхідно провести аналіз та обговорення результатів.

Використання ігор у навчальному процесі дозволяє зробити навчання цікавим, захопливим та ефективним, сприяє всебічному розвитку учнів та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Ігрові технології є потужним інструментом у навчанні, особливо в початковій школі та при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Вони

дозволяють перетворити навчання на захопливий процес, стимулюючи пізнавальну активність та розвиток учнів.

Гра є природною формою діяльності для молодших школярів, вона відповідає їхнім потребам у русі, емоційному переживанні та дослідженні світу. Гра викликає позитивні емоції, цікавість та бажання брати участь у навчальному процесі, учні не відчувають себе примушеними до навчання, а добровільно залучаються до активної діяльності. Гра стимулює мислення, увагу, пам’ять, уяву та творчість, молодші школярі вчаться аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки. Засвоєння знань у процесі гри відбувається в доступній формі, адже гра дозволяє подавати навчальний матеріал у цікавій та зрозумілій формі, враховуючи індивідуальні особливості учнів. У грі діти мають можливість застосовувати свої знання на практиці, виконувати різні завдання та вчитися розв’язувати проблеми. Окрім того, гра створює на уроці атмосферу радості, захоплення та позитивних емоцій, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Ігри вчать дітей спілкуватися, домовлятися, співпрацювати, ділитися, дотримуватися правил та розв’язувати конфлікти.

Ефективними з метою активізації навчальної діяльності учнів початкової школи є такі види ігрових технологій, які можна використовувати в курсі «Я досліджую світ»:

– ігри на класифікацію (розподіл тварин за групами, рослин за видами, природних явищ за категоріями);

– Ігри на встановлення відповідності (з’єднання картинок з назвами, описів з явищами);

– ігри-вікторини (питання та відповіді на задану тему).

– кросворди, ребуси, загадки;

– южетно-рольові ігри, ігри-імітації («Експедиція в ліс» (дослідження рослин та тварин), «Подорож у минуле» (знайомство з історією), «Рятувальники природи» (вирішення екологічних проблем) тощо);

– настільні ігри з використанням ігрового поля, фішок, кубиків тощо, адаптовані до тем курсу;

– комп’ютерні ігри та інтерактивні вправи, освітні онлайн-програми та інші онлайн-ресурси, що сприяють засвоєнню навчального матеріалу в ігровій формі.

Приклади використання ігрових технологій на уроках «Я досліджую світ»:

Тема «Пори року»:

1) дидактична гра «Збери пазл «Пора року»;

2) сюжетно-рольова гра «Метеорологічна станція».

Тема «Рослини»:

1) гра «Вгадай рослину за описом»;

2) створення гербарію та гра «Знайди пару» (листок-дерево).

Тема «Тварини»:

1) гра «Хто де живе?»;

2) імітаційна гра «Ланцюг живлення».

Тема «Явища природи»:

1) моделювання виверження вулкана з використанням підручних матеріалів;

2) гра «Що відбувається з водою?» (дослідження агрегатних станів води).

Умови для ефективного використання ігрових технологій:

– чітка мета (гра повинна мати чітку навчальну мету та бути пов'язаною з темою уроку);

– відповідність віку та рівню розвитку учнів (гра повинна бути цікавою та зрозумілою для дітей);

– активна участь вчителя (вчитель повинен бути організатором гри, консультантом та помічником для учнів);

– позитивна атмосфера (гра повинна приносити задоволення та стимулювати пізнавальний інтерес).

Використання ігрових технологій в курсі «Я досліджую світ» дозволяє зробити навчання цікавим, захопливим та ефективним, сприяє розвитку пізнавальних здібностей, формуванню позитивного ставлення до навчання та всебічному розвитку особистості учня.

Моделювання ігрової діяльності є ефективним інструментом для активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу

«Я досліджую світ». Воно дозволяє зробити навчання цікавим, захопливим та результативним, сприяє розвитку пізнавальних здібностей та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Забезпечення тісного зв’язку навчання з життям є потужним фактором активізації навчальної діяльності, особливо для молодших школярів. Коли діти бачать практичне застосування знань, які вони отримують у школі, їхня мотивація та зацікавленість значно зростають. Розглянемо детальніше, як можна забезпечити цей зв’язок та які переваги це дає.

Методи та прийоми встановлення зв’язку навчання з життям:

1) використання життєвих ситуацій як основи для навчання:

– постановка проблемних питань, що виникають у повсякденному житті, наприклад, на уроці математики можна обговорити, як розрахувати вартість покупки в магазині зі знижкою, або як поділити порівну цукерки між друзями: «чому взимку потрібно одягатися тепліше, або звідки береться дощ?».

– аналіз реальних ситуацій та явищ, наприклад, обговорення екологічних проблем свого міста або села, аналіз погоди за тиждень, дослідження складу продуктів харчування;

– використання місцевого матеріалу, вивчення історії свого краю, дослідження місцевої флори та фауни, знайомство з професіями, поширеними в регіоні;

2) застосування знань на практиці:

– проведення дослідів та експериментів, наприклад, вирощування рослин на підвіконні, дослідження властивостей води, виготовлення простих приладів;

– виконання проєктів, що мають практичне значення, наприклад, створення шкільного саду, організація екологічної акції, розробка туристичного маршруту по своєму місту;

– організація екскурсій та відвідування місцевих підприємств, це дозволяє учням побачити, як застосовуються знання на виробництві, в наукових установах, музеях тощо;

– використання рольових ігор та моделювання життєвих ситуацій, наприклад, імітація роботи магазину, поштового відділення, лікарні;

– залучення батьків та громади до навчального процесу (запрошення батьків на уроки для розповіді про свою професію – це дозволяє учням дізнатися про різні сфери діяльності та побачити, як використовуються знання в реальному житті);

– організація спільних проєктів з батьками, наприклад, створення сімейного дерева, дослідження історії своєї родини, виготовлення поробок з природних матеріалів;

– участь у місцевих заходах та проєктах, що дозволяє учням відчути себе частиною громади та застосувати свої знання для вирішення реальних проблем.

3) використання міжпредметних зв'язків:

– пов'язання тем з різних предметів для створення цілісної картини світу, наприклад, вивчаючи історію, можна звернутися до географії для розуміння розташування історичних пам'яток, а на уроках літератури обговорювати історичний контекст творів.

Переваги забезпечення зв'язку навчання з життям: підвищення мотивації та зацікавленості учнів, адже коли діти бачать практичне застосування знань, вони розуміють цінність навчання та стають більш зацікавленими у навчальному процесі; краще засвоєння навчального матеріалу, знання, пов'язані з реальним життям, краще запам'ятовуються та довше зберігаються в пам'яті; розвиток практичних навичок та вмінь, учні вчаться застосовувати свої знання для вирішення реальних проблем та завдань; формування цілісного світогляду, діти розуміють взаємозв'язки між різними явищами та процесами, що відбуваються в навколишньому світі; підготовка до самостійного життя, учні отримують необхідні знання та вміння для успішної адаптації в суспільстві.

Забезпечення тісного зв'язку навчання з життям є важливим чинником успішного навчання та розвитку учнів. Це дозволяє зробити навчання більш змістовним, цікавим та корисним для дітей, а також сприяє їхній успішній соціалізації.

У процесі педагогічного експерименту вдалося з’ясувати, що найефективнішими методами активізації навчальної діяльності молодших школярів є:

1) наочні методи: інформативні яскраві презентації;

– створення власних малюнків до тем, що вивчаються;

– перегляд мультфільмів, науково-популярних фільмів;

2) вербальні методи:

– складання власних розповідей за картинками, за зразком

– обмін думками з теми, що вивчається;

– дискусії;

– вікторини;

3) інтерактивні методи:

– робота в парах, групах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, вмінню працювати в команді;

– мозковий штурм, під час якого діти вчаться генерувати ідеї, розвивають креативне мислення;

– використання інтерактивних дошок на уроках «Я досліджую світ», що активізує навчальну діяльність учнів завдяки інтерактивності, візуалізації, мотивації, диференціації;

4) дослідницькі методи:

– проведення простих дослідів, спостережень за природними явищами;

– спостереження за рослинами, тваринами, погодою, що розвиває спостережливість та допитливість учнів;

5) проєктна діяльність:

– індивідуальні та групові проєкти: створення презентацій, моделей, альбомів;

– захист проєктів, що розширює кругозір, розвиває комунікативні навички молодших школярів;

6) звичайно, ігрові методи:

– дидактичні ігри, що допомагають закріпити знання з різних тем;

– рольові ігри, перевтілення у різних персонажів (вчених, дослідників, тварин), що сприяє глибшому розумінню матеріалу;

– рухливі ігри на природі, руханки, які допомагають зняти напругу та закріпити знання в русі.

7) інформаційні технології:

– віртуальні екскурсії музеями, природними парками, іншими цікавими місцями;

– онлайн-дошки для спільного мозкового штурму, обговорення та фіксації ідей;

– комп'ютерні ігри;

– різні інтернет-ресурси для пошуку інформації та спілкування з учителем й однокласниками.

Методичні рекомендації щодо використання активних методів навчання на уроках «Я досліджую світ»:

1) матеріали повинні відповідати віковим особливостям учнів, бути зрозумілими та цікавими для молодших школярів;

2) потрібно комбінувати різні види матеріалів: картинки, фотографії, малюнки, таблиці, схеми, відео, реальні предмети;

3) матеріали повинні бути яскравими, чіткими та відповідати сучасним вимогам;

4) матеріали мають бути сучасними та відображати новітні досягнення науки і техніки.

5) потрібно використовувати різні техніки: малювання, аплікація, коллаж, а також залучати учнів до спільного створення матеріалів, що підвищує їхню зацікавленість.

Це допоможе зробити навчання учнів початкових класів цікавим та ефективним, допоможе дітям не тільки здобувати знання, а й розвивати свої здібності та таланти.

Отже, педагогічні умови активізації навчальної діяльності учнів початкової школи є фундаментом ефективного навчання та всебічного розвитку дитини.

Активна навчальна діяльність – це не просто механічне запам’ятовування інформації, а усвідомлений процес пізнання, дослідження, творчості та саморозвитку. Доброзичлива атмосфера в класі, підтримка з боку вчителя та однокласників, відсутність страху помилитися створюють відчуття безпеки та комфорту, що сприяє активному залученню до навчального процесу. Саме педагогічні умови створюють сприятливе середовище для цього процесу, адже вони спрямовані на навчання учнів прийомам самостійної роботи, планування, організації та контролю своєї навчальної діяльності, сприяють формуванню важливої навички – вміння вчитися, яка знадобиться впродовж усього життя.

Педагогічні умови відіграють вирішальну роль у активізації навчальної діяльності учнів початкової школи, вони створюють сприятливе середовище для розвитку пізнавального інтересу, мислення, творчості та формування позитивного ставлення до навчання. Створення та постійне вдосконалення цих умов є важливим завданням кожного вчителя, що прагне до якісної та ефективної освіти.

2.3. Динаміка активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Динаміка активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – це процес змін у рівні залучення учнів до навчально-пізнавальної діяльності протягом певного періоду часу, вона відображає, як змінюється їхня мотивація, інтерес, самостійність,

Повторне опитування підтвердило ефективність упроваджених формувальних заходів щодо активізації навчальної діяльності молодших школярів. Результати, порівняння одержаних у процесі діагностики активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту після проведення формувальних заходів, охарактеризованих вище, за ціннісним компонентом відображено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні сформованості ціннісного компонента пізнавальної активності молодших школярів на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Висо-кий	Серед-ній	Низь-кий
Ціннісний	Контатувальний	ЕГ	25%	50%	25%
		КГ	24%	49%	27%
Ціннісний	Контрольний	ЕГ	34%	54%	12%
		КГ	24%	50%	26%

Динаміка активізації навчальної діяльності охоплює зміну рівня мотивації: від низької зацікавленості до стійкого пізнавального інтересу, від зовнішньої мотивації (оцінки, похвала) до внутрішньої (прагнення до знань, саморозвитку); зміну рівня активності на уроці: від пасивного слухання до активної участі в обговореннях, дослідницькій діяльності, виконанні завдань; зміну рівня самостійності: від залежності від вчителя до здатності самостійно виконувати завдання, шукати інформацію, робити висновки; зміну якості знань, умінь та навичок: від формального засвоєння інформації до глибокого розуміння та вміння застосовувати знання на практиці; зміну емоційного стану: від негативного або нейтрального ставлення до навчання до позитивного емоційного піднесення та задоволення від процесу пізнання.

При порівнянні даних в ЕГ та КГ з’ясовано, що на контрольному етапі щодо показника високого рівня сформованості ціннісного компонента активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на контрольному етапі педагогічного експерименту в ЕГ простежувалася суттєва динаміка: так, на 9% збільшилася кількість учнів з високим

рівнем ціннісного компонента, на 4% зріс показник середнього рівня, в КГ ці показники залишилися майже без змін.

Так, щодо показника високого рівня сформованості ціннісного компонента пізнавальної активності молодших школярів на контрольному етапі педагогічного експерименту в КГ, то він зовсім не змінився; щодо показника середнього рівня спостерігалося незначне збільшення – лише на 1%; на 1% зменшився показник низького рівня.

Рівні сформованості мотиваційного компонента активізації навчальної діяльності молодших школярів наведено в таблиці 2.6

Таблиця 2.6

Рівні сформованості мотиваційного компонента активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Висо-кий	Серед-ній	Низь-кий
Мотиваційний	Контатувальний	ЕГ	20%	56%	24%
		КГ	21%	55%	26%
Мотиваційний	Контрольний	ЕГ	35%	60%	5%
		КГ	25%	45%	30%

При порівнянні кількісних показників ЕГ та КГ дійшли висновку, що на контрольному етапі педагогічного експерименту в експериментальній групі простежувалася суттєва динаміка: так, на 15% збільшилася кількість учнів з високим рівнем сформованості мотиваційного компонента активізації навчальної діяльності молодших школярів, на 4% зріс показник середнього рівня, а також спостерігалося значне зменшення показника низького рівня.

Динаміку показників за рівнями сформованості мисленнєво-креативного компонента активізації навчальної діяльності молодших школярів наведено в таблиці 2.7.

Таким чином, підтвердилася ефективність формувальних засобів, які було використано в експериментальній групі для формування в молодших школярів активізації навчальної діяльності.

Таблиця 2.7

Рівні сформованості мисленнєво-креативного компонента активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Висо-кий	Серед-ній	Низь-кий
Мисленнєво-креативний	Контатувальний	ЕГ	20%	40%	40%
		КГ	20%	39%	41%
Мисленнєво-креативний	Контрольний	ЕГ	35%	51%	14%
		КГ	24%	47%	29%

Порівнюючи кількісні показники ЕГ та КГ, можна спостерігати суттєву динаміку в ЕГ: так, на 15 % збільшилася кількість учнів з високим рівнем сформованості мисленнєво-креативного компонента пізнавальної активності, на 11% зріс показник середнього рівня, а також спостерігалося значне зменшення показника низького рівня: він став на 11% меншим, ніж на констатувальному етапі експерименту. Це підкреслює ефективність застосованих в ЕГ формувальних заходів, проведених у процесі педагогічного експерименту.

Як видно з таблиці 2.7, кількісні показники в контрольній групі (КГ) суттєво не змінилися.

Результати діагностики діяльнісного компонента активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» після проведення формувальних заходів на контрольному етапі представлено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Рівні сформованості діяльнісного компонента активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Компонент	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Висо-кий	Серед-ній	Низь-кий
Діяльнісний	Контатувальний	ЕГ	25%	30%	45%
		КГ	25%	31%	44%
Діяльнісний	Контрольний	ЕГ	35%	50%	15%
		КГ	25%	40%	35%

Діагностика діяльнісного компонента пізнавальної активності молодших школярів на контрольному етапі також засвідчила значну динаміку в ЕГ, так у цій групі в на 10% збільшилася кількість учнів з високим рівнем сформованості діяльнісного компонента пізнавальної активності, на 20% зріс показник середнього рівня, а ще спостерігалося значне зменшення показника низького рівня: він став на 30% меншим, ніж на констатувальному етапі експерименту. У КГ теж відбулися зміни, але менш суттєві: високим рівнем показники діяльнісного компонента не змінилися, на 9% зріс показник середнього рівня і на 9% зменшився показник низького рівня.

Вищенаведені результати педагогічного експерименту дають можливість стверджувати, що діагностика складників активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на

констатувальному етапі педагогічного експерименту забезпечила можливість організації процесу розвитку в них пізнавальної активності.

Отримані в результаті формувального етапу педагогічного експерименту дані дають можливість визначити рівні розвитку компонентів пізнавальної активності молодших школярів в ЕГ та КГ за результатами проведеної експериментальної роботи.

У результаті впровадження формувальних заходів на контрольному етапі експерименту було отримано показники, наведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка розвитку пізнавальної активності молодших школярів

Група	Рівні розвиненості пізнавальної активності молодших школярів		
	Високий	Середній	Низький
	за результатами констатувального етапу експерименту		
ЕГ	20%	50%	30%
КГ	20%	49%	31%
	за результатами контрольного етапу експерименту		
ЕГ	35%	59%	6%
КГ	25%	58%	17%

За результатами контрольного етапу педагогічного експерименту, який передбачав вторинне діагностування рівня активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в ЕГ та КГ отримано дані, що свідчать про ефективність упровадження визначених педагогічних умов.

Отже, педагогічне дослідження процесу активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую

світ» та створення необхідних педагогічних умов для забезпечення цього процесу довело необхідність застосування розроблених формувальних заходів. На контрольному етапі експерименту після проведення формувальних заходів за допомогою повторної діагностики було доведено ефективність визначених педагогічних умов та ефективність запропонованих і окреслених у дослідженні методів активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Таким чином, поставлені завдання виконано, мети дослідження досягнуто.

ВИСНОВКИ

1. У кваліфікаційній роботі висвітлено теоретичні засади активізації навчальної діяльності молодших школярів. Зазначено, що активізація навчальної діяльності – це процес стимулювання учнів до свідомого, активного та самостійного засвоєння знань, формування вмінь та розвитку особистості. Цей вік характеризується домінуванням навчальної діяльності, розвитком пізнавальних процесів (сприйняття, увага, пам’ять, мислення, уява), формуванням мотивації до навчання, прагненням до спілкування та визнання, тому важливо враховувати ці особливості при організації навчального процесу. Активізація навчальної діяльності тісно пов’язана з розвитком пізнавальних процесів, потрібно використовувати методи та прийоми, що стимулюють увагу, пам’ять, мислення та уяву учнів.

2. Розкрито основні принципи, наукові підходи, методи активізації навчальної діяльності молодших школярів. Активізація навчальної діяльності ґрунтується на принципах свідомості та активності, наочності, доступності та послідовності, зв’язку теорії з практикою, індивідуалізації та диференціації. Наукові підходи та методи активізації навчальної діяльності молодших школярів базуються на психолого-педагогічних теоріях та дослідженнях, враховуючи вікові особливості цієї категорії учнів. Діяльнісний підхід передбачає, що навчання розглядається як активна діяльність учня, спрямована на засвоєння знань та формування вмінь. Активізація досягається через організацію різних видів діяльності: навчальної, ігрової, трудової, комунікативної, дієвим є поетапне формування розумових дій, від зовнішніх, матеріальних, до внутрішніх, розумових. Особистісно-орієнтований підхід: в центрі уваги – особистість учня, його індивідуальні особливості, потреби, інтереси та здібності. Активізація досягається через створення ситуацій успіху, підтримку, індивідуалізацію та диференціацію навчання. Когнітивний підхід – акцент робиться на розвитку пізнавальних процесів: сприйняття, уваги, пам’яті, мислення, уяви. Активізація

досягається через використання методів, що стимулюють мислення, пошукову діяльність, самостійне здобуття знань. Гуманістичний підхід передбачає створення позитивної емоційної атмосфери, забезпечення емоційного комфорту, розвиток самостійності та відповідальності. Активізація досягається через створення умов для самовираження, розвитку творчих здібностей, формування позитивної самооцінки.

3. Охарактеризовано особливості активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зумовлені віковими характеристиками дітей та специфікою самого курсу. «Я досліджую світ» передбачає інтеграцію знань з різних галузей (природознавство, історія, суспільствознавство, мистецтво тощо) та орієнтований на формування цілісного уявлення про навколишній світ – тому й активізація навчальної діяльності в цьому контексті потребує особливого підходу. Молодші школярі пізнають світ переважно через безпосереднє сприйняття, тому важливим є використання наочних матеріалів, дослідів, спостережень, екскурсій. Курс «Я досліджую світ» надає широкі можливості для цього, адже передбачає вивчення явищ природи, історичних подій, соціальних ситуацій, які можна наочно продемонструвати або змоделювати. Гра є провідним видом діяльності для молодших школярів, тому використання ігрових технологій є ефективним засобом активізації навчальної діяльності. В контексті курсу «Я досліджую світ» можна використовувати різноманітні дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри, імітаційні ігри, квести, вікторини, які відповідають змісту навчального матеріалу.

4. Обґрунтовано педагогічні умови формування національно-патріотичних цінностей у молодших школярів та експериментальним шляхом перевірити ефективність заходів для їхньої реалізації: 1) створення педагогічно комфортного освітнього середовища в початкових класах; 2) моделювання ігрової діяльності з метою активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; 3) забезпечення тісного зв’язку навчання з життям, що сприяє активізації навчальної діяльності. У процесі педагогічного експерименту з’ясовано, що найефективнішими методами

активізації навчальної діяльності молодших школярів є: наочні методи: інформативні яскраві презентації (створення власних малюнків до тем, що вивчаються; перегляд мультфільмів, науково-популярних фільмів; вербальні методи:складання власних розповідей за картинками, за зразком; обмін думками з теми, що вивчається; дискусії; вікторини); інтерактивні методи (робота в парах, групах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, вмінню працювати в команді; мозковий штурм, під час якого діти вчаться генерувати ідеї, розвивають креативне мислення;використання інтерактивних дошок на уроках «Я досліджую світ», що активізує навчальну діяльність учнів завдяки інтерактивності, візуалізації, мотивації, диференціації); дослідницькі методи (проведення простих дослідів, спостережень за природними явищами; спостереження за рослинами, тваринами, погодою, що розвиває спостережливість та допитливість учнів); проєктна діяльність (індивідуальні та групові проєкти: створення презентацій, моделей, альбомів; захист проєктів, що розширює кругозір, розвиває комунікативні навички молодших школярів); ігрові методи (дидактичні ігри, що допомагають закріпити знання з різних тем; рольові ігри, перевтілення у різних персонажів (вчених, дослідників, тварин), що сприяє глибшому розумінню матеріалу; рухливі ігри на природі, руханки, які допомагають зняти напругу та закріпити знання в русі); інформаційні технології (віртуальні екскурсії музеями, природними парками, іншими цікавими місцями; онлайн-дошки для спільного мозкового штурму, обговорення та фіксації ідей; комп’ютерні ігри; різні інтернет-ресурси для пошуку інформації та спілкування з учителем й однокласниками).

Запропоновано методичні рекомендації щодо використання активних методів навчання на уроках «Я досліджую світ»: матеріали повинні відповідати віковим особливостям учнів, бути зрозумілими та цікавими для молодших школярів; потрібно комбінувати різні види матеріалів: картинки, фотографії, малюнки, таблиці, схеми, відео, реальні предмети; матеріали повинні бути яскравими, чіткими та відповідати сучасним вимогам; матеріали мають бути сучасними та відображати новітні досягнення науки і техніки; потрібно використовувати різні техніки: малювання, аплікація, коллаж, а також залучати

учнів до спільного створення матеріалів, що підвищує їхню зацікавленість.

Проаналізовано результати педагогічного експерименту, проведеного в 3-А та 3-Б класах Запорізької гімназії № 5 Запорізької міської ради Запорізької області. На контрольному етапі експерименту після проведення формувальних заходів за допомогою повторної діагностики було доведено ефективність визначених педагогічних умов та ефективність запропонованих і окреслених у дослідженні методів активізації навчальної діяльності учнів початкової школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Таким чином, поставлені завдання виконано, мети дослідження досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушків Б. М., Кузьмін О. Е. Основи менеджменту. Львів : «Світ», 1995. 294 с.

2. Атаманчук П. С. Управління процесом навально-пізнавальної діяльності. Кам'янець-Подільський, 1997. 136 с.

3. Баханов К. Шляхи інноваційного навчання. *Історія в школах країни*. 1999. № 4. С. 19–25.

4. Борзик О. Б., Шепель І. М. Шляхи виховання екологічної культури в освітньо-виховному процесі початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя : КПУ, 2019. № 63, Т. 1. С. 105–109.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2001. 1440 с.

6. Вихрущ В. О., Дубчак С. О. Інформативність уроку як фактор розвитку пізнавальної активності молодших школярів. *Початкова школа*. 1996. № 4. С. 12–14.

7. Гонтаровська Н. Проблема створення освітнього середовища в педагогічній теорії та практиці. *Імідж сучасного педагога*. 2007. № 1. С. 15–20.

8. Гончаренко С. У. Педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 556 с.

9. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http://www.mon.gov.ua/education/average.

10. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : посібник. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.

11. Докторович М. О. Професійна компетентність соціального педагога. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 15. Частина ІІ*. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. С. 64–69.

12. Дяченко М. Д. Сутність педагогічної майстерності викладача в контексті розвитку професіоналізму. *Людина та соціум: сучасні проблеми*

взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти) : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. С. 54–58.

13. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. URL: http://social-science.com.ua/article/263. 15.10.2018 р.

14. З досвіду впровадження освітніх інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах Львівщини: методичний збірник / за ред. Бобеляк Н. Є. Львів : КЗ ЛОР ЛОІППО, 2016. 64 с. URL: https://www.slideshare.net/MARO51/ss-6967950.

15. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2005. № 25. С. 13–18.

16. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

17. Інтерактивність. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki. 15.10.2018 р.

18. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. 424 с.

19. Касьянова О. Управлінська підтримка інноваційної діяльності вчителя. *Управління школою*. 2003. № 11. с. 29–31. 18.

20. Ковальчук Г. Виховання екологічної свідомості. *Початкова школа*. 1999. № 10. С 17–19.

21. Колеснікова О. В. Самоаналіз навчального закладу. Кадрова політика. *Управління школою*. 2011. № 13–15. С. 65–94.

22. Коноваленко О. Є., Брусенцев В. О Інтерактивні технології. URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/microcad/2016/S4/2016.pdf. 17. 10. 2018 р. (дата звернення: 19.07.2024).

23. Коновальчук І. І., Наумович А. Л. Педагогічний потенціал ігрової діяльності в розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки*

майбутніх фахівців дошкільної освіти : збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В Зданевич, Л. С. Пісоцької, Н. М. Миськової, Л. О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 91–95.

24. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту : підручник. Київ : Академвидав, 2003. 416 с.

25. Лунячек В. Е. Педагогічний менеджмент : навч. посібник. 2-е вид., випр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.

26. Маляр Л. В., Ваколя З. М. Особливості мотивації учнів до навчальної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Випуск 82. С. 102–107.

27. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.

28. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. Київ : Кондор, 2007. 358 с.

29. Педагогічні технології. Досвід, Практика: довідник статей / за ред. П. І. Матвієнко. Полтава : ПОШОГШ, 1999. 376 с.

30. Петрук О. М. «Проблема інтегрованого підходу до процесу навчання в науковій літературі». *Педагогічний дискурс*. 2010. № 8. С. 176–180.

31. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пєхоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 240 с.

32. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ : Видавництво «А.С.К», 2004. 192 с.

33. Пономарьов О. С. Формування професійної культури фахівців у системі завдань педагогіки вищої школи. *Наукові праці*. *Серія: Педагогічні науки*. Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2006. Т. 46. Вип. 33. С. 43–47.

34. Приходько В. М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (в запитаннях і відповідях). *Науково-методичний вісник*. Запоріжжя, 2010. 215 с.

35. Про концепцію екологічної освіти в Україні. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. № 7. С. 3–23.

36. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи : наказ МОНУ№283 від 18 березня 2018 р. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli. 17. 10. 2018 р. (дата звернення: 10.08.2024).

37. Саєнко Ю. О., Руденко Ю. А., Кравченко О. В., Забарюща А. А. Теоретичні аспекти використання лепбуків у процесі навчання учнів початкових класів (освітня галузь «Я досліджую світ»). *Topical issues of the development of modern science*. 2020. С. 443–446.

38. Свистак-Яроцька О. Екологізація змісту початкової освіти в Японії. С. 82–88. URL:https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/.pdf.

39. Скрипник В. І. Проектування готовності вчителя до інноваційної діяльності. *Управління школою*. 2015. № 4–6. URL: https://rmc.trost.net.ua/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2 /

40. Столяр Г. І. Сучасні педагогічні технології: досвід та інновації. *Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2018. С. 222–223.

41. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

42. Сухомлинський В.О. Вибр. твори в 5 т. Київ, 1976. Т 2. 554 с.

43. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ, 1988. 304 с.

44. Тверезовська Н. Т., Сидоренко В. К. Методологія педагогічного дослідження : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 440 с.

45. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова педагогічна думка*. 2009. №3. С. 90–92.

46. Технологія. Вікіпедія. RRL: https://www.google.com/search?q=%D1%82%D0%. 23. 03.2018 р. (дата звернення: 20.08.2024).

47. Толстоухов А. В. Маємо бути готовими до екологічного виклику майбутнього. *Екологічна освіта і виховання : досвід та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2001. С. 8–15.

48. Третьякова Ю. В. Застосування технологій дистанційного навчання для підвищення якості засвоєння навчального матеріалу. *Збірник наукових праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2016. № 19. С. 706–715.

49. Філософський словник соціальних термінів. 3-тє вид., доповн. Київ, 2005. 670 с.

50. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ : Головна редакція УРЕ, 1996. 800 с.

51. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність. Київ : Мандрівець, 2009. 360 с.

52. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі І ступеня: теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2013. 692 с.

53.Хміль Ф. І. Основи менеджменту. Київ : Академвидав, 2007. 576 с.

54. Чорней І. Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. Нова педагогічна думка. 2014. № 4 (80). С. 165.

55. Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.

56. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ, 2012. 246 с.

57. Шевченко Н. О. Соціально-педагогічні засади формування екологічної культури учнівської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2008. 19 с.

58. Шевчук К. Д. Формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2009. 326 с.

59. Щербань П. М. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі. *Початкова школа*. 1997. № 9. С. 18–21.

60. Ярита І. І. Формування естетичного сприяння природи в дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01. Луганський держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2001. 20 с.

61. Basic Policy Concerning the Enhancing of the Motivation for Environmental Conservation and the Promoting of Environmental Education. *Outline of Environmental Education in Japan*. February 2005.

62. Brown H. D. (1994). Teaching by Principles. New York. 299 p.

63. Ministry of Education, Culture, Sports, Scienceand Technology, Japan. URL: http://www.mext.go.jp/a_menu/shotou/kankyou/index.htm. (date of application: 10.08.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика активізації навчальної діяльності учнів початкової школи

Основні складникиі методики

1. Діагностика: перед початком роботи з активізації необхідно провести діагностику рівня пізнавальної активності учнів, їхніх інтересів, потреб та індивідуальних особливостей – для цього можна використовувати спостереження, опитування, анкетування, аналіз письмових робіт.

2. Формування позитивної мотивації: створення ситуацій успіху: Забезпечення можливості кожному учневі відчути себе успішним, що сприяє підвищенню самооцінки та впевненості у своїх силах; заохочення та похвала: Використання позитивного зворотного зв'язку, похвала за досягнення, підтримка зусиль учнів.

3. Створення проблемних ситуацій: постановка проблемних питань, що викликають інтерес та стимулюють до пошуку рішень.

4. Зв’язок навчального матеріалу з життям: використання прикладів з реального життя, що робить навчання більш зрозумілим та цікавим.

4. Активізація пізнавальних процесів: використання наочності (демонстрація ілюстрацій, фотографій, відеоматеріалів, моделей, муляжів).

5. Застосування інтерактивних методів (ігри, дискусії, робота в групах, проєкти, рольові ігри, мозковий штурм).

6. Використання ІКТ (застосування комп’ютерів, мультимедійних презентацій, інтерактивних вправ, онлайн-ресурсів).

7. Створення умов для дослідження та експериментування, проведення простих дослідів, спостережень, експериментів.

8. Організація навчальної діяльності (використання різноманітних форм організації навчальної діяльності: фронтальна, групова, парна, індивідуальна робота).

9. Створення умов для самостійної роботи, забезпечення учнів необхідними матеріалами та інструкціями для самостійного виконання завдань.

10. Забезпечення зворотного зв’язку, регулярна перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності, надання учням конструктивних коментарів та рекомендацій.

11. Створення комфортного емоційного клімату, доброзичлива атмосфера, підтримка, взаємодопомога.

12. Використання ігрових технологій (дидактичних ігор, сюжетно-рольових ігор, імітаційних, рухливих ігор, моделювання певних процесів або явищ) та методів і прийомів:

13. Використання ІКТ.

Критерії ефективності методики:

– підвищення пізнавального інтересу та мотивації до навчання;

– зростання рівня самостійності та активності учнів на уроці;

– покращення якості засвоєння знань, умінь та навичок;

– розвиток пізнавальних процесів (мислення, уваги, пам’яті, уяви).

– формування позитивного емоційного ставлення до навчання.